

MAGYAR TANÍTÓKÉPZO

V. ÉVFOLYAM.

1890. február 25.

II. FÜZET.

ELMÉLET.

Az idegrendszer a testgyakorlatban.*

Az élő szövetek hierarchiájában legfelső helyen állanak az idegek (idegsejtek és szálak), a melyeknek dúcz-sejtjeit és szálait az érzés- és mozgás-ingererek vezetéseért érző és mozgató idegek csoportjára szokták osztani. Az idegek egy nagy középpontban: az agyvelőben, és egy kisebb középpontban: a gerincvelőben csoportosulnak, mely utóbbi az agy helyett a kisebb munkákat végezi.

Az agy a maga mozgató középpontjaival egy zongora-fajta készülékhez hasonlít, melyen minden billentyű bizonyos idegcsoporttal közlekedik, s mihelyt azt az akarat több-kevesebb nyomatékkal megüti, ahöz képest többé-kevésbé erélyes izomműködést bír eszközölni. Hogy az akaratnak, mint psychicus erőnek rendelete és az agy ú. n. szürke állománya miként közlekednek egymással: még megoldatlan probléma. De annyi igaz, hogy az akarat után a legfontosabb tényező a mozgás létrehozására a középponti idegrendszer. Ennélfogva minden mozgás vagy testgyakorlat, minő a tornázás, vívás, úszás, lovaglás, táncz, korcsolyázás, első sorban a középponti idegrendszernek, az agynak és gerincvelőnek a gyakorlata. Minthogy t. i. a mozgó idegszálak csak közvetítik az izmokkal a motorikus dúcz-sejtekből jövő hatásokat, világos, hogy az előbb említett bizonyult mozgások mechanizmusának székelye a középponti idegrendszer; minélfogva a felsorolt testgyakorlatok nemcsak izom-, hanem kiváltképen ideggyakorlatok is, értvén, rövidség kedvéért, idegek alatt az egész idegrendszert.

Mozgás alkalmával e szerint nemcsak az izmok végeznek munkát, hanem az agy is, és munkaközben ez is, mint az izom, bizonyos mértékű hőt fogyaszt el. A physiologusok kimutatták, hogy az agy munkája közben szintűgy felmelegszik, mint az izom, és szintűgy jelentékenyebb a vér forgása, mint a munkában levő izomé.

Minden izommunkát az idegizgalom munkájának kell megelőzni, melyet az akarat provokál, s a mely viszont az összes izomműködésekert provokálja.

Az az erély, melylyel egy izom összehúzódik, nem mindig arányos az akarat ingerlése erejével. Sok eset van rá, hogy az ideg fokozódott munkát végez, a nélkül, hogy a vele kapcsolatban levő izom munkája

* Mutatvány Felméry Lajosnak „A neveléstudomány kézikönyve” című, jövő hóban megjelenendő művéből.

fokozódnék: azaz néha az akarat igen erős megfeszítésére is az izom csekély összehúzóddással felel. Hogy egy súlyt, melyet öt perczig kifeszített karral tartottunk, a hatodik perczben is kitarthassuk, nagy erőfeszítésbe kerül, pedig az izom munkája ugyanaz, ellenben az ideg munkája hatványozódott, mert csak fokozott ingerrel bírta a kifáradt izmot munkára szorítani.

Az izom nem mindig felel rögtön az idegrendszer impulzusára, mert vannak esetek, midőn az akarat rendeletére ú. n. lappangó izgalmi állapotban maradt, a mint ezt a lesben álló állatok testtartása mutatja.* A prédájára leső tigrisnek, vagy egérre leső macskának egy izma sem mozdul meg, csak felborzolt bajusza és szikrázó szeme árulja el, hogy izmaikat az ingerek oly erélylyel töltötték el, mint akár a villamfolyam a batteriát. Ettől az idegingertől eltelt izmok csak a rendeletet, azaz az utolsó impulzust várják, hogy azonnal működjenek. Innen van, hogy a macska a mutatkozó egérre villámként csap s tüstént hatalmába ejti. Az izomrendszernek ezt az előkészületét, vagy ingerrel való megtelését, hogy az akarat rendeletére tüstént engedelmeskedni bírjon: lappangás időszakának hívjuk. Valahányszor az izmoknak mozdulatlanságból hirtelen cselekvésbe kell átmenni, nagyon erős munkának kell őket erre előkészíteni.

Tudjuk, hogy az akaratnak az összehúzóddásra kiadott parancsa és az izom összehúzóddása pillanata közt mindig egy bizonyos idő telik el, míg t. i. az agysejtekből kiindult inger az idegszálak útján az illető izomhoz eljut.**

Ezt az úgynevezett elveszett időt megrövidítheti az izgalom élénksége, továbbá az izom ingerlékenysége, mert nem minden izom jön egyformán izgalomba. Egynémely állatfajnál hosszú idő telik el az izom vilamos ingerlése és összehúzóddása közt. Pl. a teknősbéka izma az ingerlés után csak 0'02 másodperc mulva húzódik össze, ellenben a madáré 0'007 másodperc mulva. Még feltünőbb ez a jelenség a csigánál, melynek ingerelt izma a villam érintése után csak 0'3 másodperc mulva húzódik össze.

Az embernél is azt tapasztaljuk, hogy némelyeknél az izom lassabban engedelmeskedik az akarat parancsának, mint másoknál. Ennek a különbségnek oka gyakran a race szerkezete. A déli népek járása ellentétes az északi népek csendes magatartásával; amazoknak izomzata ingerlékenyebb, mint ezeké. Vívásuk módjában is meglátszik a különbség. Az angolok és németek a vívásban sohasem bírtak versenyezni a francziákkal és olaszokkal. Az angolok ökölvívása főképp tömeges erőt és ellenállást kíván; ellenben a francziáké agilitást, a támadásban hirtelenséget

* Így fejezi ki ezt Arany János is, midőn a lángoló Isten kardját látó és hozzá közelítő pásztorfiúról mondja:

Közelít lábujjon, szíve dobog szörnyen,
Óva megáll sokszor: menjen-e? ne menjen?
Ágaskodva tekintsnyújtózik előre, —
Úgy mondom el, a mint hallám vala tőle.

(Buda halála IX. ének.)

** Helmholtz számítása szerint az ideginger másodpercenként 35 m. gyorsasággal halad, a mi azonban, az izgatott helynek az agytól való távolsága szerint, többé-kevésbé változik.

és a riposztban gyorsaságot. A sportlapok recordjai szerint egy csónakversenyen a francziák percenként 40 evezőcsapást tettek, holott a hollandusok csak 25 öt.*

A munka gyorsasága tehát szintűgy, mint az elveszett idő hossza két elemtől függ: az izom ingerlékenységétől és a kapott inger fokától.** Továbbá az elveszett idő hossza mindig fordított viszonyban van az izomkapta inger intenzitásával, azaz, ha az akarat az izomnak működést rendel, ez annál nagyobb készséggel engedelmeskedik, mentől erőteljesebb ingert közölt vele az idegállomány. Ehez képest az akarat erőfeszítésének annál intenzivebbnek kell lenni, mentől hirtelenebb mozgást akar az izommal végeztetni. Ilyenkor az izom alvó szolgálhoz hasonlít, kit, hogy ura parancsára felelhessen, álmából fel kell kelteni. Csak erős izgalomra, mondhatnók, csak felrázásra ébred meg, hogy aztán rögtön szót fogadjon. „Lappangó izgalom alkalmával — úgymond Legouvé — a vívónak mindenik izma saját állást foglal el és más-más munkát végez. Mint a hű katonának, minden tag a parancsnok szavát lesi csak, a ki most Előret, majd Hátráljt vezényel. Ez a parancsnok a fej; minden számítás az ő műve, s mintha csak valódi csatatéren volna, egy tekintetre észreveszi az ellenség hibás mozdulatát, hogy újabb rohamra bátorítsa; azután rettetes erővel ront rá és az ügyes hadvezérhez illő hadmozdulatokat valósitja. De maga a vívás művészete voltaképen a mutató- és hüvelykujj hegyében összpontosul. Bámulatos az a finom érzékenység, mindent egyszerre megérző erő, mely az en garde és riposte alkalmával a két ujjon előmlik. A közöttük levő vas hatása alatt ideges izgalommal, árammal eltelve, mintha az közölné velök a gyors mozdulatokat. A látó tehetségre nincs is szükségök, hogy az ellenfél kardja mozdulatát észrevegyék: a jó vívó tapintásával is megérzi azt.“***

Az adott impulzusra ugyanaz a készség nyilvánul a vívónál, mint a szintén karral dolgozó zeneműködéseknél. „Egy Liszt, egy Rubinstein, — úgymond Du Bois-Reymond — nem gondolható aczélos karizomzat nélkül, sőt egy Joachim vonó kezelése is, egy symphonia alkalmával, sok kilogramméter munkának felel meg, mégis virtuózságuk középponti idegrendszerökben a halló- és izom-érzék tüzeneteinek villamgyors felfogásában rejlik és azokhoz képest az izmokhoz küldött gyors parancsosztásban és a mozgató impulzusoknak erő- és időbeli gyöngéd fokozatában.“****

A legtöbbször a bonyolult gyakorlatoknál az izmoknak nemcsak a mozgató idegrendszernek hozott hódolatáról van szó, hanem egy nagyon is lelki működésről, a mit lélekjelenlétnak nevezünk, midőn t. i. a léleknek is folyvást készen kell lenni a test pillanatnyi helyzete felfogására, hogy az izmok billentyűzetét a kellő módon érintse s e tekintetben a szabátosság rendkívül fontos a vívás különböző fajainál, billard-játéknál, kötél-táncznál, mozgó lovon való egyensúlyozásnál stb. Mindezen esetekben inkább a mozgások ügyes rendezése a fő, mint a nagy munka. A rende-

* Lagrange, „Physiologie des exercices du corps“, 229. l.

** U. o.

*** „Soixante ans de souvenirs“, 225. l.

**** Ueber die Uebung (Reden) II. 421. l.

zés tehetségére pedig gyakorlattal teszünk szert, úgy hogy a gyakorlatokban kitünő egyén oly jól rendezett és pontos szolgálatot tesz, mint egy gép, mert elveszett munkája a minimumra van szállítva. Hasonlít tehát ahhoz a munkához, a ki jobb szerszámmal dolgozik, mint társai; s a ki gyakorlottságánál fogva jobban és többet is dolgozik, mint azok. Addig azonban, míg ezt az egybevágó mozgást megszokjuk, nemcsak a mozgató hanem az érzőidegeknek is közbe kell lépni és éppen azért, mert ez a bonyolult munka nagyon eltér a tulajdonképpeni izomműködéstől, inkább értelmi műveletnek látszik, mintsem testi működésnek. Egy nagy ugrás alkalmával egyfelől a működő izmok és kapcsolt részeik (idegek, bőr) érzékenysége, másfelől a hasonló ugrási távolságoktól szerzett erőfeszítési emlékek mind közrehatnak annak a megítélésére, hogy minő erőfeszítést kell tennie, s csak a gyors ítélet után lehet ugrani. A nehéz, azaz atletikai gyakorlatok végrehajtására az izomerőn kívül szükséges az agy, kis agy és érző idegek munkája, továbbá az ítélet, emlékezet, összehasonlítás és akarat, mint erkölcsi erők működése. Kimondhatni tehát, hogy minden nehéz gyakorlatnál három tehetség jön tekintetbe: a sensibilitás, mely az izommunka élénkségét jelöli meg; az ítéelő erő, mely a valószínű sikert mérlegeli és az akarat, mely a mozgást megszabja és végrehajtását meghatározza*.

A nehéz gyakorlatok haszna több oldalú:

1. hasznos időtöltés, kivált egy ifjúnak, mert sok ártalmas szórazástól vonja el;

2. iskolázott testi erői, mint az önvédelem hasznos eszköze, a bizalom érzetével töltik el; s végre

3. a testet rugalmassá és könnyüvé teszik, mert minden gyakorlat kedvezően módosítja a szervezetet, annak az élettani törvénynek az értelmében, hogy a „működés teremti a szervet“. A mechanikus, az esztergályos, az óras kézfogásai, az üvegkőszőrös s a rajzoló készsége, az anatómus és a sebész technikája, a női kézi munkák, minő a varrás, kötés, horgolás, s végül a mindennapi élet számba sem vett apró műveletei, minők a felöltözés, levetkőzés, evéskor a kanálal, késsel, villával bánni tudás: mindezek az illető izmok és a nekik megfelelő idegdúczejtek egymásbavágó működése, melyek eleinte nehezek voltak, de gyakorlás útján könnyűekké váltak s illető szerveinket kedvezően módosították.

Az összes műveleteket jellemzi, hogy mentül könnyebbé válnak gyakorlás útján, annál kevésbbé lesz tudatos a középponti idegrendszer vezető működése. Táncolni mulatság, de táncolni tanulni testi és lelki munka, a mint az, kivált idősebb emberek táncztanulásából kitetszik. A zongora-tanulás eleinte izom- és idegrendszerünk, valamint öntudatunk és akaratunk teljes erőfeszítését igényli, de ha egyszer belejöttünk, játszás közben még társaloghatunk is. Darwin nagyatyja, Darwin Erasmus jegyzi meg, hogy a ki esztergályozni tanul, kezdetben keze minden mozdulata az akarat szerint igazodik, míg elvégre a kézfogások az ő foganataikkal úgy összeforrnak, hogy akaratát mintegy vésőjébe költözik, azaz annak öntudata és akaratát közbejötté nélkül is kellő irányt ad.

* Lagrange, i. m. 343.

A mondottakból látszik, hogy a nehéz testgyakorlatok alkalmával a lélek teljességgel nem pihen, mert az akaratnak, az ítélő erőnek s az agynak és idegrendszernek egy nyomon járóan kell működni, hogy az izmok munkájába, ha úgy tetszik, a mozgás-sorokba összhangot és ritmust öntsének. Az agy annál fogva, hogy szintűgy eszközlője az izommunkának, mint az értelem munkájának, az izmok erős foglalkozása alkalmával nem ér rá az értelmi munkára. Az agynak az izmok által való emez elfoglaltságából magyarázhatni meg a professzionatus athleták és durva munkát végző egyének értelmetlenségét és faragatlanságát. A testi erők rendkívüli működéskészsége rendszerint a magasabb tehetségek rovására esik. Ismeretes tény, hogy szellemileg ritkán tűnnek ki azok, kik idejük javarésztét testök és izomerejük nevelésére fordítják. Azoknál, kik magokat kizáróan izomműködésekre szentelik (akrobaták), hiányos az érzékenység, a tapintat, megfontolás és magasabb értelem. Talán ezért kételkedhetett Hippokrates, hogy vajjon van-e az athletáknak lelkök?

Befejezésül emlékezzünk meg röviden az idegrendszer középponti részéről.

Az agy szervek csoportja és az idegerély főforrása. Ez küldi az idegerélyt a test minden részéhez. Ha az idegerélyt gépezetünknek folyvást egy bizonyos részére össze pontosítjuk, többi részei szükségkép hiányban fognak szenvedni. Épp úgy, ha valamely nagy veszély hatása következtében a gondolás és érzés rendetlen állapotban van, az emésztő és léleklző működések is megzavarodnak, a vér megromlik, s a test gyorsan pusztul és összeomlik.

Az agy növése és fejlődése (szerkezetben és alakulatban) nem egy nyomon járnak; pl. nagysága (termete) a 7-ik év végén körülbelől netovábbját éri el, ellenben ugyanakkor szerkezeti fejlettsége alig áll fentebb embryoi állapotánál. Az agyszerkezet növekvő bonyolultsága és működése megfelel a lelki élet nagyobb bonyolultságának s valószínű, hogy fejlődése legkésőbbi állapotaival vannak összekötve a gondolás és megfontolás. De ebben a parallelizmusban nem szabad messze mennünk.*

Az agy gyakorlásának első feltétele, hogy arányos legyen a szerv erejével. Ha egy kis gyermeket, kinek csontjai és izmai még gyöngék, túlon-túl való állásra és járásra fogunk, izmai meggyengülnek, csontjai meggörcsülnek, egy szóval nyomorékká lesz. Szintűgy, ha középponti idegrendszerét értelmi munkával túlterheljük, benne örökös kárt tehetünk. Mivel az agynak k. b. a 7-ik év betöltével van minden része kifejlődve, a gyermek és ifjúkorban a foglalkozásnak arányban kell állani az agy állapotával. Minthogy a vérnek körülbelől $\frac{1}{8}$ -a foly át rajta, azon kell lennünk, hogy a vér, az ő tápláló eleme és működésének serkentője, lehetőleg élenyvel teljes legyen: mi végre szükséges jól szellőzött helyen való élés és alvás és a szabadban való mozgás (játék). A tüdőhöz, s benne a vérrészekhez és belszervekhez csatlakozó éleny a testben való szétosztódás után az idegrendszert is felfrissíti.

Testgyakorlat és tanulás alkalmával egyiránt szükséges a változatoság. A szakadatlan egyféle működés, egyféle mozgás szintűgy kimeríti az

* L. Sully, *Outlines of Psychology*. 55. l.

izmokat, mint az egyféle tanulmány az idegrendszeret. Az embert felfrissíti a hegyről való lemenetel, mert más izmait hozza működésbe, mint a felmenetel, s az eddig elfáradtakat pihenteti. Az angol fiú 8—10 évig játsza ugyanazt a labdajátékot, vagy cricketet és nem un rá, mert más-más izmait foglalkoztatja; de már a francia ifjú játéokban is a változatot szereti. A két nemzet e részben úgy különbözik egymástól, mint a hogy eltér étkezésökben az angol egyhangú roast-beef a francia változatos étlaptól.

Felméry Lajos.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Szemle.

1868 óta nem mutatkozott a népoktatásügy terén oly élénk tevékenység, mint most. A kormány minden lehető elkövet, a társadalom és a népoktatásügyi körök erősen sorakoznak, hogy a kilátásba helyezett gyökeres reformok kellőképen előkészíttessenek. Nevezetes mozgalmak támadnak, új és új eszmék merülnek fel, a melyek az igazságukban rejlő erőnél fogva megtalálván a maguk pártolóit, apostolait, megerősödnek s a győzelemre szereznek maguknak igényeket, vagy elbuknak s rájuk csakhamar a feledés fátyola borul. A hangzatos, de sokszor üres szavak ideje lejárt, s csak a komoly munka tud magának igazi elismerést szerezni.

Most, mikor a képviselőházban a költségvetési tárgyalások, a melyekből a tettekre szomjuhozó frissítő erőt, a társadalmunk új mozgató eszméket méltán vár, lezajlottak, talán nem lesz felesleges a kormány és a képviselőház kebeléből kiindult eszmék, munkálatok és a népoktatási körök társadalmi mozgolódásai felett rövid szemlét tartanunk, illetőleg azokat egybefoglalnunk, annyival inkább, mert, sajnálatunkra, lapunk szűk tere nem engedi meg e tárgyalások részletes regisztrálását.

A mi a tanítóképzést illeti, a kormány minden tétből kitűnik, hogy kiváló fontosságot tulajdonít ez ügynek. A kormány itt is, mint a népoktatásügy terén, az anyagi helyzet javítását tűzte ki legelső feladatául. Nagy hálával tartozunk a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak, hogy a rendes és segédtanárok fizetésének felemelését eszközölte, s megígérte a zene-, rajz- és tornatanárok fizetésének javítását és rendezését. Örülünk, hogy e lépését kezdetnek tekintti, mert ez valóban a szándékolt munkának csak legelső kezdete lehet. Hogy fizetésügyünk minél előbb végleg rendeztessék, ezt kívánnunk egyrészt emberi jogunk, másrészt kriteriumát képezi ez tanítóképzésügyünk szerves előhaladásának. A rendezés alapjául csak a következő kettős elv szolgálhat: részesüljön minden a tanítóképző intézetekben alkalmazott tanár s tanító egyenlő fizetésben, s tétessék mindeniknek fizetése a középiskolai tanárokéval egyenlővé. Kívánatos tehát 1. hogy a (vidéki) rendes tanárok fizetése még száz forinttal emeltessék; 2. hogy a segédtanári intézmény eltörültesse, illetőleg csak ideiglenessé tétessék; 3. hogy a zenetanárok óráinak száma megszorítottván, része-

süljenek rendes tanári fizetésben; 4. az ipar-, rajz- és tornaszakok kombináltatván, e szakcsoport oktatói szintén rendes tanári fizetésben részesüljenek; 5. a gyakorló iskolai tanítók rendes tanári fizetést húzzanak. Szándékosan hagytam ezt utoljára, mert ehhez bővebben óhajtottam szólni. A lapunknak más részén közölt miniszteri rendelet a gyakorló iskolai tanítók fizetésfelemelését „magasabb képesítés“ megszerzésétől teszi függővé. Arról, hogy miféle tárgyra terjedjen ki e magasabb kvalifikáció, s mily foka legyen annak, a miniszteri rendelet egyelőre még nem nyújt felvilágosítást, azonban talán nem esalódom, hogy a miniszter úr a tárgy alatt az elméleti paedagógiát és a fok alatt a képzőintézeti tanárit érti. Ez helyes! S ha keresztül vitetik, tanítóképzésünk sokat nyer vele, s meg vagyok győződve gyakorló iskolai tanítóink, illetőleg azok, kik azzá akarnak lenni, örömet alá fognák vetni magukat e vizsgálatnak.

A fizetésrendezés tanítóképzésünknek egyik legéletbevágóbb ügye ugyan, mégis eltévesztett dolog volna ezt túlságosan előtérbe tolni s ennek kedvéért egyébről hallgatni vagy megfélekedezni. Ügyeink bármely szemlélője előtt is felülkik tanítóképzőink nagyobb részének türehtetlen állapota, annál kevésbbé kerültek ezek el vallás- és közoktatásügyi miniszterünk figyelmét. A miniszter úr tanítóképzésünk rendezetlenségén egyelőre hatékonyabb felügyelet által igyekszik segíteni. S ez azon másik reform, a mely a kormány részéről tanítóképzésünk terén jelenleg kontempláltatik. A miniszter úr egyrészt a megyei tanfelügyelők által törekszik a felekezeti tanítóképzőkre befolyást szerezni, s a módzatok erre vonatkozólag már meg is állapítottak; másrészt az összes tanítóképzők felett egységes felügyeletet oly módon igyekszik kifejteni, hogy a közoktatási tanács egy (vagy több?) tagjával bizonyos időközökben, valószínűleg évenként, meglátogatattja a tanítóképző intézeteket. Habár tanítóképzőink szakfelügyelete sokkal fontosabb ügy, mint hogy azt külön beható fejtegetés tárgyává ne kellene tenni, annyit azonban most is szükségesnek tartok megjegyezni, hogy, habár ezen az intentiot kitüntető első lépést jelentékeny haladásnak kell tekintenünk, mégis úgy látszik, tekintettel pénzügyi viszonyainkra, a főszempont a megoldásnál a budgetnek nem terhelése volt. Én a tanítóképzők felügyeletére nézve feltétlenül szükségesnek tartom: 1. hogy az, mint külön felügyelői hivatal, a miniszteriumnak közvetlen hatósága gyanánt rendeztessék; 2. hogy a felügyelőnek elemi iskolai ügyekbe befolyása legyen; 3. hogy ezen felügyelet törvénybe iktattassék, mert csak ez esetben gyakorolhatja az állam a nem állami jellegű tanítóképzők felett rendszeresen a felügyelői jogot.

Lehetetlen még ezen alkalommal a közoktatásügyi miniszterium azon intézkedéseiről elismeréssel nem emlékeznünk meg, a melyekkel a tanítóképző intézetekben a gazdasági oktatást emelni óhajtja. Én ebben épen nem látom a gyakorlatiasság túlzását, sőt úgy közjóléti, mint paedagógiai szempontból valóságos hiány fog fedeztetni, ha a miniszter úr úgy a felekezeti, mint az állami tanítóképzőkben intézkedéseinek kellő érvényt és pontos végrehajtást fog szerezni. Legyen szabad azonban felhívni a figyelmet a nemzeti gazdaságtan tanítására, a mely tárgy legalább oly mértékben fogná felnyitni és tágítani tanítóink látókörét, mint például a világtörténelem.

A népoktatásügyi körökben egyike most a legközkeletűbb és leg-tárgyaltabb ügyeknek a megyei tanfelügyelet. A közoktatásügyi miniszterium egészen helyes úton halad, midőn a tanfelügyelők teendőit eredeti rendeltetésük a szakfelügyelet felé tereli. Az intézkedéseknek azonban csak úgy lesz eredménye, ha tekintetbe vétetik Dániel Mártonnak azon javaslata, hogy a tanfelügyelők utazási átalánya felemeltessék. Még csak egyet! Nem rég közölte a hivatalos lap az újonnan kinevezett iskolalátogatók hosszú névsorát; ezek között van lelkész 45, földbirtokos 16, ügyvéd 9, kasznár, ispán, erdész 19, orvos 6, különféle hivatalnok 19, tanító pedig csak 6 és képzőintézeti tanár? Egy.

A népoktatásügy terén gróf Csáky Albin miniszter urat nemes szíve és mély belátása egy igazán heroikus vállalatra indította: rendezni a néptanítók fizetését. A ki ismeri a viszonyokat, tudja, hogy milyen óriási munka ez, s mily szerfölkötti nehézségekkel kell megküzdeni s a miniszter úr azon reményének adott kifejezést, hogy még ez ülésszak folyamán be fogja nyújthatni erről a törvényjavaslatot. Ki hitte volna, hogy ily hamar? Aere perennius! A mint a fizetésrendezés felé közeledünk, mindinkább előtérbe nyomul úgy a miniszter úr nyilatkozataiban, mint a bizottsági tárgyalásokban és jelentésekben s a népoktatásügyi körök eszmecseréiben az állami iskolák felállításának szüksége és az állami segély eszméje. Szathmáry György a közoktatásügyi bizottság jelentésében a következő magasztos szemponttal okolja meg az állam kötelességeit ezen a téren. „Ha annak idején a kiváltságos osztály tudott önként, tetemes áldozatokat hozni ama nagy czélnak, hogy a népmillók bevonassanak az alkotmány sánczai közzé, a mai nemzedék előtt ennél nem kisebb czél és feladat lebeg, az t. i., hogy a népmilliók mindinkább bevonassanak a hazafias szellem és kultúra sánczai közzé. Ez a czél pedig nagyon megérdemli az állam részéről a lehetőségig fokozott áldozatokat, mert hisz legsajátabb érdekeinek hozza meg azokat.“ Ez ügy rendezése alkalmával tehát az államnak legfontosabb érdekei s legkikerülhetlenebb kötelességei érintetnek, nézetem szerint a kultuszbudget tárgyalása alkalmával nem is volt ennél életbevágóbb államügy a képviselőház elé terjesztve s mit tapasztaltunk? Míg a görög nyelv és az autonomia ügye tovább mint egy hétig heves pezsgésbe hozta a vitatkozókat, addig a népoktatásügy egy két sporadikus és kellő figyelemre nem méltatott felszólalástól eltekintve, egészen leszorult a napirendről. Kivánatos volna, hogy a közoktatásügyi bizottság jelentése, a mely ügyis napokig tartó lelkiismeretes és beható tanulmány és vita eredménye, külön is vétessék fel tárgyalásul.

A második nagyszabású mű, a melyet a kultuszminiszter úr, népoktatásunk fennkölt szellemű támogatója megindított: a népiskolai nyugdíjtörvény revíziója. A néptanítók nyugdíjazása tehát az állami tisztviselőkéhez hasonlóan fog szervezvetni. Reményleni lehet, hogy ez alkalommal felekezeti tanítóképző tanárainkra is meg fog viradni, s a sötét jövő lidéreznyomása alól fel fognak szabadulni s el fogoszolni azon állami tanító képzőintézeti tanáraink aggodalma is, a kik felekezeti intézetben kezdték pályájukat, sőt ott töltötték annak java részét. Bizva bizunk, hogy a miniszter úr

gondoskodni fog módról, hogy ez alkalommal azoknak ily intézeteknél töltött évei be fognak számíttatni.

A miniszter úrnak még egy epochalis művéről kell röviden megemlékeznünk, a kisdedóvó törvényja vaslatról. Erről, valamint az ankét által létesített módosításokról máskor, illetőleg lapunk más helyén fogunk bővebben szólni, most csak egyet! A „Néptanítók Lapja“-ban Radó Vilmos által kifejtett javaslat elejtetett, pedig azt hiszem, az általa felhozott paedagógiai és közgazdasági előnyöket, a tanítónői túltermelés által létrejött viszonyok kényszerűségét nem lehet tagadni. Paedagógiai szempontból nem volna szabad egy tanítóképzőnk mellől sem hiányozni a kisdedóvó gyakorló iskolának s úgy a mostani növendékeknek, mint a már képesített (alkalmazásban lévő vagy nem lévő) tanítónőknek meg kellene adni a módot 2—3 hónapig tartó póttanfolyamok által, hogy megszerezhessék az óvónői oklevelet. Kivánatos volna ez a menhelyek dajkáinak felügyelete és részletes begyakorlása végett is, mert úgyis a legtöbb kisebb községben valószínűleg egy fedél alatt lesz az óvó, különösen a menhely és az iskola. Csak még arra kívánom a figyelmet fölhívni, hogy a törvényjavaslat szerint a kisdedóvóképzőknek nem lesz igazgató tanácsa.

A társadalmi téren — a tanítói körökben — sem lehet tétlenségről és apathiáról panaszkodni; az ország nagyobb részében közöttük nyüzsgésmozgás mutatkozik, a legtöbb tanítói egyesületben és szaklapban élénken kovácsolják az eszméket, hogy azok a tanítók „országgyűlésén“, a IV. egyetemes tanítógyűlésen, kifermálva jelenjenek meg. Most, hogy a legtöbb helyen mutatkozó érdeklődésen kívül újabb időben a kormány is jó indulatú figyelemmel kíséri a mozgalmat, tömeges részvételre s általában szép sikerre lehet számítani. Ha valaki figyelemmel elolvassa a végrehajtó bizottság és más tanítói egyesületek által ajánlott tétéleket, sok olyat fog azok között találni, a melyek közelről, sőt közvetlenül érdekelnek bennünket, s ezután még sokféle okból, a melyeknek taglalását talán elhagyhatom, mert azok úgyis eleget hangzanak, kivánatos, hogy az egyes tanítóképző intézeti tanárok is járuljanak részvételükkel a közsikerhez. Tudomásunk szerint meg is van erre a hajlandóság, sőt többek részéről felvetett az eszme, hogy nem volna-e czélszerű ez alkalommal, az egyetemes gyűlés előtt vagy után ejteni meg tervezett közgyűlésünket.

Az egyes hitfelekezetek közül az ev. ref. tanítók is szerveznek a nyárra országos gyűlést. Mi üdvözljük e mozgalmat is, mert a vélemény szabad nyilvánulását sok esetben nem az elnyomás, hanem a közöny némitja el. Mindkettőnek egy következménye van: a hanyatlás.

Nagy László.

Tantervünk módosításáról.

(Vége.)

4. Eddig szó volt a tanítóképző intézeti tantervnek előfeltételeiről. A mi most magát a tulajdonképeni tantervet illeti, erre szintén van néhány megjegyzésem.

A legutolsó t. i. az 1882-iki tantervben a neveléstani tárgyak tanításának célja ugyan helyesen van kitéve, de már a kivétel, a tananyag részletezése hiányos. A mi a logika tanításáról mondatik, nem elégtető; nézetem szerint úgy a neveléstan mint az egyes szaktárgyak tervében részletesen fel kellene tüntetni, hogy a koncentráció elvénél fogva miként fűzessék össze a logika egyes szabályainak tanítása az egyes tárgyak előadásához. Eppen így a pszichologia tananyagának kijelöléséből is igen fontos dolgok kimaradtak; pedig igen szükséges volna bevenni a tantervbe a gyermek képességei megfigyelési módját, megítélését, az egyes egyéni jellemek leírását, különösen az erkölcsi élet tényeinek, a társadalom, a házi és az állam befolyását az erkölcsi életre, egy szóval az erkölcsi élet fejlődését és fejlesztését, végül az aethetica legfontosabb követelményeit.*

A módszertan tananyaga is több hiányt mutat fel. Én csak azokat említem fel, a melyek fontosságuk daczára sincsenek a legtöbb tankönyvbe fölvéve. Ilyenek a kérdésalkotás elmélete, az ismétlő iskolai oktatás módszere, minden egyes tantárgy módszerének története, a kiseddek, siketnémák, vakok és hülyék oktatási módszere.

A magyar nyelv tan részletes tananyaga ellen az a fő kifogásom van, hogy az ép oly jól megállná helyét a népiskola 4-ik osztályának, valamint a polgári vagy a középiskola tantervében; nem tünteti fel, mit kell nekünk különösen felölelnünk a mi speciális céljaink szempontjából. A mit a tanterv mond: „Rendszeres nyelvtan mondattani alapon“, — semmi esetre sem elég. Én azt kívánám, hogy a részletes tantervben legalább az ethymologia, szóképzés és szócsaládok felemlíttessenek és különösen hangsúlyoztassanak. Hogy népiskolai tanítóink sok nyelvtani szabállyal terhelik növendékeiket, az olvasmányok tárgyalásánál csak a nyelvtani elemzésekbe merülnek, s a szavak jelentésével, költői művek magyarázásával, az egészségtani szabályok és természet iránti érzék fejlesztésével, az erkölcsi izlés kiművelésével nem sokat törődnek: ezt a tanítóképző intézetek tantervének is kell tulajdonítanunk. Mindenki azt hordja ajkán, a mivel az ő szíve és elméje telve van.

A számtani tananyagra vonatkozólag, a melynek beosztása pedig legjobban megfelel a didaktika törvényeinek és a tanítóképzés céljának, azt kívánám, hogy a tanterv a fejbeli számolást jobban és gyakrabban hangsúlyozza. Értheti valaki az algebrát, felsőbb mathezist, de egészen járatlan lehet a fejbeli számolásban. A mit valaki nem tud, azt nem is tanítja. A tanterv ugyan célul tűzi ki úgy a fejbeli, mint az írásbeli számolás begyakorlását, de a részleteknél az előbbiről egészen megfeledeznek; pedig azon célkitűzésnek csak akkor lesz haszna, ha az elv alkalmazását tételtől-tételre kitüntetjük.

A tanterv szerint a paedagógia tanára adja elő az egyes tárgyak módszerét. Szükséges volna a tantervben minden egyes tantárgynál kötelességévé tenni a szaktanárnak, hogy saját tárgyának módszerét előadja.

* Teljesen egyetértek cikkíró úr ezen megjegyzésével, mert valóban neveléstani tananyagunk egyik lényeges hibája, hogy belőle az erkölcsi oktatás teljesen hiányzik. Legközelebb külön cikket fogunk hozni e tárgyról. Szerk.

Mert első sorban a szakembernek kell saját tárgya módszerét alaposan ismernie. „Valóban korunk egyik furesaságának kell tekinteni, hogy a tudományok és ezek módszerének oly messze előhaladott fejlettsége mellett még mindig akadnak oly merész emberek, a kik különféle diszeziplinák didaktikájáról beszélnek és írnak, de ezeknek benső lényegéről, megismerési eszközeiről, megfigyelési módjáról még csak gyenge sejtelmük sincs.“*

A mi a jelenlegi tantervben jelzett tanczélokat illeti, azokat nemcsak, hogy nem kellene csökkenteni, hanem ellenkezőleg itt-ott ki is kellene bővíteni. Mert a népnek műveltsége, a tanítók tisztelete, sőt kedvezőbb anyagi helyzete is a tanítótestületnek általános műveltségétől függ. Ethika, anthropologia, irodalom, történelem és természettudományok nemcsak a legfontosabb elemei a műveltségnek, hanem a paedagógiának igazi vezéresillagjai is. Nekünk ma már nem a tanítók számának, hanem műveltségük fokozására kell gondolnunk. Különben attól kell tartanom, hogy igaza lesz Zillernek, a ki azt mondotta, hogy a népoktatás alapbaja a tanítóképző intézetekből kikerült tanítók kellően mély és alapos tudományának hiányában áll, a mi szükségképen megátolja őket abban, hogy mélyebben behatolhassanak úgy a neveléstudomány elméletébe, mint a nevelési tapintat finomabb elsajátításába.

Jól tudom, hogy minden iskolai előadás eredménye nem csak a tanterv minőségétől, a módszertől, hanem inkább a tanár műveltségének fokától, egyéniségétől és saját lelkesülésétől függ; de ennek daczára sok évi működésem ideje alatt azt tapasztaltam, hogy a hatóság által kiadott tanterv hatása és befolyása úgy az oktatásra, mint a tankönyvek szerkesztésére sem megvetendő.

Kívánatos vendő, hogy tantervünk feleljen meg a koncentraczió és az önművelés követelményeinek. Igaz, hogy a miniszteri tantervet kísérő vezérelvek nagyon helyesen figyelmeztetik a tanítóképzőt a koncentraczió elveire a következőkben: „A tantárgyak különböző tartalmuknál fogva különféle befolyást gyakorolnak ugyan az emberi lélekre, de mivel mindnyájan egy törzsről származnak, közülük atyafiságuknál fogva teljes összhangzat uralkodik: ennél fogva úgy kell általuk a tanítónövendékekre hatni, hogy a különféle tudományos ismeretek lelkeikben összhangzó egésszé alakuljanak és általuk egyszersmind arra is rávezettessenek, hogy ők maguk miképen hassanak annak szellemével a gyermeki kedélyre, az erkölcsi érzés, az értelem és az ügyesség kifejtésére és a nemzeti nemesebb önértzet megalapítására“. Csakhogy ezen szép elvek még 1868-ban jelentek meg, míg az 1878-iki évben kiadott tantervben ezen elvek alkalmazásának csak nagy fáradsággal akadunk nyomára.

A tanterv nemcsak a tanítóképző tanárnak, hanem a tanítójelöltnek is szolgáljon vezérül, buzdításul, kalauzul. Véleményem szerint minden képzőintézeti tanárnak kötelessége volna növendékeit — a mire vonatkozólag, tudtommal, a budai paedagógiumban a tanítóképző tanárjelöltek tényleg utasítást nyernek — minden évfolyam elején tájékoztatni, hogy mennyit kell tudniok és mi módon, miért és mi czélból kell ezt ezen

* Lorenz Ottokar: „Ueber Gymnasialwesen, Pädagogik und Fachbildung.“

fokok szerint tanulniok. Egy szóval meg kell velök a tantervet ismertetni. A tantervből tanulja meg ne csak a tanár, hanem a tanítójelölt is a tanítóképzés célját, terjedelmét és eszközeit; a tantervből kell merítenie lelkesülést, hivatásszeretetet a tudományok, különösen a psychologia, ethika és paedagógia iránti érdeklődést és az önművelődésre való kedvet. Mert a tanítóképzői tanterv készítésénél tekintetbe veendő K e h r következő találó szavai: „A tanítóképzés legjobb próbaköve a kilépett tanítójelölteknel észrevehető tudvágy nagysága, az önművelődésre törekvő erőyes és az iskola iránti lelkesülés foka.“

5. A tanterv kidolgozásánál továbbá tekintetbe kell venni a tanítói képesítő vizsgákat. Nálunk az a bevett szokás, hogy a tanítójelöltet június elején a 4-ik tanfolyamról vizsgáznak, és a sikeresen letett osztályvizsga után a 8-ik napon már a tanítóképesítő vizsgát teszik le. Ez az eljárás igen helytelen, mert 8—14 nap alatt lehetetlen 19—20 tantárgyból jól elkészülni. Ez által csak a tanítók fél műveltségét, fölületeségét mozdítjuk elő. Ezen visszasságon olyan formán kellene segíteni, hogy a tanítójelölt már a 3-ik tanév végén néhány tantárgyból, mint nyelvtan-, földrajz-, természetrajz-, logika- és psychológiából alapvizsgát tegyen le. Magától értetődik, hogy ez esetben a tanítás céljának, a tanmenetnek és a tananyag felosztásának ezen vizsgákhoz kell alkalmazkodnia, illetőleg a tanterven változtatni kell.*

6. Nézetem szerint tanítóképzőintézeti tanterv készítésénél nemesak a népiskolai tantervre, az előképzettségre, a felvételi vizsgára, a tulajdonképeni kiképzésre, a tanképességi vizsgára, hanem a már gyakorlatilag működő tanítók továbbképzésére is tekintettel kellene lenni. Ha egy ilyen tantervnek szerkesztői azon gondolatból indulhatnak ki, hogy a leendő tanítók a tanítóképzőkben még nem nyertek végleges kiképzést egész tanítói pályájukra; ha a tanítóképző tanár azon helyzetben leendő, hogy növendékeit egy második és harmadik tanítói, illetve igazgatói vizsga letetésének szükségességére, módozataira és eszközeire figyelmeztetheti; akkor a tanítóképzőintézeti tanterv a tantárgyak alaposabb feldolgozását és több idealisztikus ismeretek közlését ölelhetné fel.

A legtöbb német államban többféle módon, ú. m. a vizsgálatok szaporítása által, a tanító-szeminariumoknak a volt tanítójelöltekkel való szorosabb érintkezése, gyakori értekezések és szakszerű felügyelet által gondoskodnak a tanítók továbbképzéséről és hivatásukban való tökélyesbedéséről. Nálunk ebből a szempontból nem történik semmi, habár arra az 1868-iki törvény tekintettel volt.

Valamint a háznál az alapnak, falaknak és tetőnek arány, biztosság, szépség és czélszerűség szempontjából egymásnak meg kell felelniök, épp úgy tekintetbe kell venni a tanterv szerkesztésénél az előképzést, a tulajdonképeni szakképzést és a továbbképzést. Azt hiszem, hogy ez által képző intézeteink tanterve, mely egyébiránt sok tekintetben, pl. könnyű áttekinthetőségre és methodikai szellemre nézve sok művelt állam tantervét fölülmulja, csak nyerne.

* Ez az ügy a múlt évi április hóban megtartott közgyűlésen tárgyalattott, sőt Radó Vilmos t. tagtársunk indítványára róla határozat is hozatott, még pedig oly irányban, mint azt a cikkiró úr ajánlja. Szerk.

Vajjon fején találtam-e a szeget, nem tudom; de hogy a tanterv megbirálásánál nem ellenzéki szellem, hanem igazság- és a hazai iskolák iránti szeretetem vezérelt, az bizonyos. Célom e dolgozattal különösen az volt, hogy a tanterv tanulmányozására serkentsek és eszmecserét idézzek elő; mert csak így jöhet létre minden tekintetben kielégítő tanterv.

A tanítóképző intézetek számára összeállított kitzünö tanterv és módszertani utasítás sokat lendítene a népoktatásügyön, mert lényegesen biztosítaná a tanítóképzés eredményét. Régi, de igaz mondás: a milyen a tanító, olyan az iskolája.

Léderer A.

Az egységes középiskola és a tanítóképzés.

Kultuszminiszterünk programjának egyik pontja az egységes középiskola. Ennek bizonyos neme nálunk szükséges is, lehetséges is. Népiskolánk egységesítésére is sok történt az utóbbi időkben, de az természeténél fogva nem válhatik olyan könnyen egységessé. Nagyobbára az anyanyelvhez van kötve, sokféle fenntartója van s ezekhez alkalmazkodik, feltétlen szükségessége és sokasága részben kivonja az államkormányzatnak feltétlenül intéző hatása alól. Egységes tehát még sokáig nem lehet. S minthogy első feladata az okvetetlenül szükséges életfeltételek megadása, a mindennapi kenyér megszerzésére való képesítés, elvontabb ideális célok nem érvényesülhetnek benne, egységes magasabb műveltségben, tudásban és érzésben nyilatkozó egységes nemzeti szellem nem alakulhat meg egyikönnyen benne. Pedig a mi nemzetünknek szüksége van egységes kulturára, szellemre, nemzeti öntudatra és önérzetre. Ez nemzeti létünk egyik feltétele. Az idegen nagyobb műveltségek előzőnlő hatásával, nemzetiségeink kisebb kulturáinak széthúzó tendenciájával szemben csak az öntudatos egységes nemzeti kultúra lehet az önálló állami életet biztosító szerves erő, a nemzetnek mintegy individuális lelke.

Ezt az egységes műveltséget pedig főképen az egységes középiskola volna hivatva megadni a nemzetnek. Ez iskolának par excellence nemzeti iskolának kellene lennie, a nemzeti szellem tulajdonképeni propagálójának. Ebben neveltetnének a nemzet felsőbb rétegei általános műveltségre, a mely mindenütt a világon még: nemzeti műveltség. Ebben képezetnék az úgynevezett polgári elem és megtanulná mindazt, a mire egyaránt szüksége van az iparosnak és kereskedőnek, a tisztviselőnek és technikusnak, a politikusnak és tudósnak, szóval a művelt magyar embernek.

Az általános középiskola arra tanítana, a mire az egész életen át szüksége van a művelt embernek, reális, praktikus, hasznos, szükséges ismeretekre s ezekben el nem felejthető, biztos, egységes, szerves tudást nyújtana. Az úgynevezett formális képzésre pedig azokat a műveltségi tényezőket használná fel, a melyekben leginkább él és nyilatkozik a nemzeti szellem: a nemzeti irodalom és műveltség (s a néplélek) történetét, főképen pedig a nemzeti nyelvet. Ennek gondolkodásban, írásban és beszédben minél szabatosabb és tökéletesebb használatára tanítani volna az egységes középiskola legfőbb feladata. Ez a legideálisabb és egyúttal a lepraktikusabb célja az iskolai oktatásnak; hisz a nyelv maga a gondolkodás és a

tudás. Ha elértük egyszer azt, hogy a lehetőleg egységesített népiskola a magyar állam minden polgárát megtanította az állam nyelvére és a polgári kötelességekre, akkor majd elérhető az is, hogy az egységes, általános középiskola tudásban és érzületben a nemzeti szellem igazi testvéri osztályossává tegye a nemzet minden tagját. Az egységes, általános középiskolának e czélok elérhetése végett okvetlenül az állam közvetlen felügyelete alatt kellene állania.

Az egységes középiskola nem tehetné általán feleslegessé a mai középiskolákat. Csak azoknak az iskoláknak vagy ezek részeinek helyébe lépne, a melyek ma négy (vagy talán öt) évfolyammal a népiskola fölött állanak. Ha a növendék e 4—5 évfolyamban elsajátította mindazokat az ismereteket, a melyekre neki a gyakorlati élet bármely pályáján egyaránt szüksége van s a melyek az általános műveltség követelményei, ha elvégezte az egységes középiskolát és ha jól végezte el, akkor rendszerint megérett arra, egyénisége kifejlődött annyira, hogy meglehetősen biztossággal választhatja meg pályáját vagy ő maga, vagy sorsának intézője. Ekkor aztán szakiskolába megy, a honnan az életbe lép, vagy felkeresi a gymnasiumot (reáliskolát), a mely immár csak 4, esetleg 5 osztályú lesz, s itt készül a különféle tudományos pályákra, még pedig sokkal alaposabban és sikeresebben mint most a 8 osztályú középiskolában.

Az általános középiskola azért igazi középiskola volna, e lő készítene minden pályára, de direkt nem készítene el egyre sem, s növendékét, a kit a népiskola civilizált emberré nevelt, főképen az egységes nemzet igazán szerves tagjává nevelné.

Az általános középiskola feladata volna tehát az úgynevezett művelt polgári elem képzése; természetes tehát, hogy nem indulhatna ki sem a mai gymnasiumból, sem a mai reáliskolából. Olyan intézményünk, a mely az épen jelzett feladattal bír, tulajdonképen van már nekünk. Ez a polgári iskola. Ezt kell rendeltetésének megfelelően szervezni, fejleszteni, emelni: és megvan az egységes, az általános középiskola. Ezzel aztán megszűnnék a felső népiskola is, a mely úgy sem tudta megtalálni teljes létjogát. A polgári leányiskola is az általános középiskola szellemében szerveztetnék, pár felsőbb leányiskolát (a melyeket a szólásmód most is leánygymnasiumoknak nevez) gymnasiumféle magasabb középiskolává lehetne átalakítani s ezzel leánynevelésünk egy fontos kérdése is meg volna oldva.

Csak röviden kívántam itt rámutatni arra, hogyan gondolnám én az egységes középiskolát. Még csak egy pillantást akarok rá vetni a tanítóképzés szempontjából.

Egy intézmény sem látna az egységes középiskolának nagyobb hasznát, mint a tanítóképzés. A képzőintézet növendékeit mostan a legkülönfélébb intézetekből kapja, a készütség mértékének és irányának oly tarkaságában, a mely illuzoriussá teszi az egyenlő mértéket. A tapogatózás, a hiányok pótlása, az egyenlő léptű haladáshoz megkívántató közép mértékű átlag létesítése igen sok időbe és fáradságba kerül mind a két részen, a nélkül, hogy az üdvös egyöntetűséget el lehetne érni. Az ismeretek mélyítésére, rendszeresítésére, a tanítás művészetének elméleti és gyakorlati elsajáti-

tására kevesebb időnk és előfeltételünk van, mint a mennyi kellene. A tanítóképzés ezért nagyon egyenetlen, sok helyt fogyatékos.

Másképen volna ez, ha az általános egységes középiskolából kapná a tanítóképző növendékeit. Innen ezek bizonyos egyöntetűséggel hoznák magukkal a szükséges ismereteket és egyenlő alapból kiindulva sokkal biztosabban el lehetne velök érni az egységes célzt. Ha majd a tanítóképzés magas igényeinek megfelelően rendezve lesznek a képzőtanárok szellemi ügyei is, a mint immár méltányosan kezd alakulni anyagi helyzetök, akkor az egységes középiskolából vett növendékeiket majd olyan tanítókká képezhetik, a kiket bátran kiküldhetnek mint az egységes nemzeti szellem apostolait, hogy igazi emberré neveljék a gyermeket és egységes nemzetté a népet.

(1890. január elején.)

H. A.

A gyakorlati kiképzés.

I.

A képző intézeti gyakorló iskolai tanítóknál a legújabb időben olyan mozgalmakkal találkozunk a tanügyi lapok hasábjain, melyek sem a tanítóképzők szervezetével, sem azok céljával nem egyeztethetők össze. A gyakorló iskolai tanítók egy része ki akarja vetköztetni állását a maga természetes formájából és egy kis sallangért a lényegét akarja feláldozni.

Kinek ne tünt volna fel a Losonezon született emlékirat és felhívás és kit ne tett volna gondolkodóvá e lapok mult számában a gyakorló iskolai tanítók sokat emlegetett azon óhaja, hogy rendes tanári rangot nyerjenek s a módszertan tanáraivá legyenek?!

A népiskolai törvény szellemében kiadott miniszteri szabályrendeletek világosan meghatározzák, de a tanítóképzők szervezete és célja még világosabban megmutatja a gyakorló iskolák s ezek tanítóinak szerepét a tanítóképző intézetek keretében.

Mi a gyakorló iskola? A tanítóképzők mellé állított minta elemi népiskola. Műhely, műterem, melyben a tanítói művészethez szükséges fogások megmutattatnak és megfigyeltetnek, a népiskolai tanításhoz a képző intézetben szerzett elméleti utasítások megelevenítettnek; gyakorló hely, melyben a leendő tanítók első ízben kísértik meg a tanítás összes elveinek alkalmazását. Tehát a gyakorló iskola a tanítóképző mintaiskolája, másrészt annak experimentáló helye.

A gyakorló iskolai tanító ezen mintaiskolának a mintatanítója, ezen kísérleti helynek a vezetője. Ez az ő birodalma, itt van az ő működésének köre, helye. Ezen kívül ne keressen működési tért, mert ha keres: jele, hogy állásával, teendőivel, hatáskörével nincs megelégedve, a miből jogtalan és helytelen aspirációk egész sorozata származhatik.

Kell, hogy a leendő tanító ne csak mintaiskolát lásson maga előtt, hanem egy mintatanítót is. E minta legyen a gyakorló iskolai tanító, a ki ne csak az iskolában mintatanítása által, hanem társadalmi, családi és polgári élete által mint jó hazafi, derék honpolgár, kitűnő tisztviselő és jó családapa példányképe legyen a jó tanítónak. A gyakorló iskolai

tanítóban kell összepontosulni mindazon testi és lelki tulajdonoknak, a melyeknek egy eszményi népiskolai tanítóban meg kell lenniök. Eljárása az iskolában, viselkedése a társadalomban, a családban, a feljebbvalók, az alárendeltek, a hasonállásúak irányában legyen mintaszerű. Ő legyen a növendékek és vidéke népiskolai tanítóinak szerető vezére s mint ilyent szívélyes, barátságos, előzékeny modora miatt őszinte szeretetből válasszák mintájukul s igaz meggyőződésből kövessék magasztos pályájukon.

Ilyen az én gyakorló iskolai tanító ideálom! Már most kérdezem: vajjon a rendes tanári rang és a módszertan tanársága után törekvő gyakorló iskolai tanító lehet-e valódi mintája a leendő tanítónak? Vajjon a tanító növendék által megközelíthetlen magasságban képzelt „gyakorló iskolai rendes tanárt“ merné-e példányképeinek választani a leendő tanító? Azt hiszem, hogy nem!

Azért ne beszéljünk rendes tanári rangról, a mikor a gyakorló iskolai tanítók anyagi helyzetén javítani akarunk, hanem beszéljünk a méltányosságról és a jól megérdemlett munka jutalmáról. Mert ha valóban mintatanító akar lenni a gyakorló iskolai tanító, s hogy valóban meg is felelhessen mindazon követelményeknek, melyek őt sokak mintájává tegyék, akkor legyen olyan fizetése, a miből anyagi gond nélkül megélhet s ne legyen kénytelen melléktantárgyak elvállalása által amugy is fontos és sokoldalú teendőit megosztani.

A módszertan átvétele által nemcsak hogy óratöbblet és munkaszaporodás nehezednék vállaira, hanem féltő, hogy a tanári katedra lenne a fő- s a gyakorló iskola a mellékfoglalkozás. Pár év mulva oda lyukadna ki a dolog, hogy a gyakorló iskolai tanítók azon okból, hogy sok a dolguk, segédet kérnének, vagy egészen a növendékekre bíznák a gyakorló iskolát s akkor: hol volna a mintatanító? S ki állana érte jót, hogy ezzel a képző intézetek egyik legszebb, legszükségesebb intézményét (legalább a valóságban) nem temetnék-e el?

Legyen tehát a gyakorló iskolai tanítónak annyi fizetése mint a rendes tanárnak, de maradjon az a gyakorló iskolában és gyakorló iskolai tanító címmel legyen a leendő néptanítók mintája és a népiskolai tanító előképe, mert csakis így mondhatja büszkén a tanító-növendéknek, hogy „utánam!“

Talán többeknek zokon fognak esni szavaim? Őszintén mondom, hogy senkinek sem volt célom fájdalmat okozni, hanem a tanítóképzés jól felfogott érdekében szólaltam csak fel némelyek megokolatlan és természetellenes mozgalmai és aspirációi ellen, mik ha célhoz vezetnének, csakis a tanítóképzés adná meg az árát. *Margitai József.*

II.

Hivatott és nem hivatott egyének folyton panaszkodnak, hogy „a tanítóképzőből kikerült ifjak nagyobb része nem áll hivatásának magaslatán, a gyermekek szellemének tervszerű képzésére, értelmük fejlesztésére nem alkalmasak“. (Lásd „Paed. Szemle“ februáriusi füzetét.) Ezen vádat fiatal tanítóink nagyobb részéről még sem lehet minden merészség nélkül elmondani. Mint minden pályán, úgy a tanítók

közt is találni gyöngébb tehetségeket; de azért kinek jutna eszébe egynehány méltatlan miatt egy tekintélyes testület nagy részére oly annyira lesújtó ítéletet hozni?

Hogy képzőinkből nem kerülnek ki kész művészek, azt mi képzőintézeti tanárok is beismerjük és legjobban tudjuk. De hát kérdezzük, hol van olyan intézet, a mely kész művészeket produkál? Ha pedig az illetők talán külföldön keresnék ama képzőt, bátran mondhatom, hogy csalódnak. Éppen az elmúlt esztendőben, tehát a legújabb időben, meglátogattam a marburgi, klagenfurti és innsbrucki képzőket Ausztriában, a churi, küsnachti, zürichi, luzerni, berni, hofwyli, solothurni, wettingeni, kreuzlingeni és rorschachi képzőket Svájcban. Megfigyeltem azokban különösen a gyakorlati kiképzést s ott sem tapasztalhattam azt, hogy a jelöltek mint kész gyakorlati tanítók hagynák el az intézetet. A képző intézet jelenleg egyúttal ismeretterjesztő is s nagyrészt meglehetősen gyenge anyagot kap az előkészítő iskolákból; de ha kizárólag csakis szakintézet volna, még akkor sem kaphatnának kész tanítóművészeket az elégedetlenek. Tanítóink és tanfelügyelőink tapasztalásból tudhatnák, hogy csak hosszú prakszis után lehet valakiből minta-tanító. Ha az ifjú tanító elég lelkesedést és lelkiismeretességet visz magával első állomására, a tanítóképzőkben t a n t e r v ü n k szellemében most nyújtott elméleti ismeretek és gyakorlati útmutatások is elég alkalmasak arra, hogy belőle jó tanító váljék. Csak egy kis jóakaratot és kollegiális szeretetet kívánunk az öregebb tanítóktól az ifjú tanítók számára!

Azonban tény, hogy a gyakorlati kiképzés némely képzőben jobb is lehetne. Szerintem sehol sem kívánatos annyira az egyöntetű eljárás, mint éppen a gyakorlati tanításoknál. Pedig mit tapasztalunk e téren? Azt, hogy a hány ház, annyi a szokás!

Mi kívánatlik meg tehát, hogy a gyakorlati képzés „intenzivebbé” tétessék?

1. A tanítóképző intézet gyakorló iskolája legyen minden tekintetben „mintaiskola”. Nézetem szerint osztott gyakorló iskola nem okvetlenül szükséges. Azon jelöltek, a kik első ízben lépnek a növendékek elé, az osztatlan iskolának csak azon évfolyamával foglalkoznak, melyben tanítanak. A többi évfolyam fölött a jelenlévő gyakorló iskolai tanító örködik. A negyedéves jelöltek, kiknek nagy részük mégis csak osztatlan iskolában fog működni, próbáljanak a 4—6 évfolyammal egyszerre megbirkózni.

2. A gyakorló iskola vezetőjéül csak valóban tapasztalt és a kor színvonalán álló elemi iskolai tanítót kívánok. Polgári iskolai tanító csak menhelynek tekintti az elemi iskolát, s aligha marad állandóan elemi tanítónak. A gyakorló iskolai tanító legyen mintaképe a tanítói lelkesedésnek, ügyességnek és kivált a szigorú és következetes lelkiismeretességnek!

3. A mintatanító ne akarja erejét szétforgácsolni, hanem minden áron azon legyen, hogy iskoláját csakugyan mintaiskola fokára emelje. Jelenleg sok képzőintézetnél — úgy látszik szükségből — a gyakorló iskolai tanító valamely gyakorlati tantárgyat (tornát, kézimunkát stb.) is tanít. Ez az illető tanítóra anyagi előny ugyan, de magára az iskolára

mégis csak hátrány. 27—30 óra hetenként lelkiismeretesen megtartva úgyis elég egy mintatanítónak. A gyakorló iskolai tanító fizetése az eddiginél minden esetre magasabb legyen, de oly kikötéssel, hogy kizárólag csak a mintaiskolának éljen.

4. Bármiképen okoskodjunk is, a gyakorló iskola arra való, hogy elemi mintaiskola legyen, melyben a leendő tanítók a paedagógiában tanult elvek keresztülvitelét látják s időközönként maguk is experimentáljanak. A gyakorló iskolai tanító eljárásának teljesen egyezni kell a paedagógia tanára által hirdetett elvekkel. A ki a gyakorló iskola vezetésére vállalkozik, annak le kell mondani teljes függetlenségéről, ha a paedagógia tanáránál külön szakembernek tartja is magát! Nézetem szerint a mintatanító a jelölteknek csak praktikus útmutatásokat adjon, az elméleti dolgot bízva nyugodtan a paedagógia előadójára.

5. A paedagógia tanárának folytonosan figyelemmel kell kísérni a bel- és külföldi tanügy fejlődését, ha azt akarjuk, hogy a képzőintézet a kor színvonalán maradjon. Ez pedig egész embert kíván! E szaktanár nézetei döntők legyenek a gyakorló iskola működésére. Ő neki folyton érintkezni kell a gyakorló iskolai tanítóval, hogy a tanítás szellemével teljesen egyezésre lépjen vele. A módszertant a neveléstantól még kevésbé lehet elválasztani, mint az ú.n. előkészítő tantárgyaktól.

6. A próbatanításokat okvetetlenül az igazgató, illetve a paedagógia tanára vezesse. Hogy miért? Főlöszleges szakemberek előtt bőven fejtegetni. Sajnos, néhol az igazgató e fontos teendőjét kizárólag a gyakorló iskolai tanítóra bízta. Természetes, hogy akkor az elmélet és gyakorlat között nincs meg a szerves összeköttetés. Nem is csoda, ha olyan helyen a gyakorló iskolai tanító a paedagógiai katedrára vágyódik!

7. A tanításokon legyen jelen az igazgató és a mintatanító kivül az illető tantárgy szaktanára is. Hogy ez keresztülvihető legyen, a rendes tanárok számát szaporítani kell; mert kiki belátja, hogy heti 21 elméleti óra mellett alig vehet részt a tanár a gyakorlati tanításokon is. És itt egyúttal megjegyzem, hogy meggyőződésem szerint a leendő tanító pl. a számtant majdnem kizárólag úgy fogja tanítani, a mely módon ő azt a szaktanártól tanulta és nem úgy, a hogy azt egy-két alkalommal a gyakorló-iskolában látta. A paedagógia tanára plane csak az elveket tanítja, a részletezést a szaktanárra, a ki arra a tananyag megbíráását illetőleg a legilletékesebb, bízta. Minden szaktanár módszerének egyezni kell a gyakorló iskolában használt eljárással és megfordítva.

8. Ha némely képzőben a gyakorlati képzés ki nem elégitő, úgy annak oka egyedül abban keresendő, hogy a szaktanár, a paedagógia tanára és a gyakorló iskola tanítója egymástól többé-kevésbé függetlenül járnak el s az annyira szükséges összhangzást szóba sem hozzák, annál kevésbé pedig létesítik. Mire valók már most a havi értekezletek?!

Néhol azon teljesen hibás nézet uralkodik s azt nem is oly régen

szakemberek nyomtatásban is hangoztatták, hogy egyedül (!) a gyakorló iskolai tanító (no meg az igazgató is részben) mondhatja a leendő tanítóknak: utánam! Ilyféle nyilatkozat az előbb említett nézetemben még inkább megerősít!

9. A megejtett próbatanítást okvetlenül meg kell bírálni. Jól vezetett és beható (de nem 5–10 percig tartó!) bírálat sokszor többet ér magánál a tényleges tanításnál!

10. Hogy a leendő tanító az elemi iskola praktikumába tényleg bevezethető legyen, állítsunk minden gyakorló iskola mellé tan- és vezérkönyvgyűjteményt és azt valóban használjuk is!

A gyakorló iskolában előveendő heti tananyagot tényleg meg is kell beszélni és a jelöltekkel összeállíttatni. Pedig mi történik sok helyütt? Az, hogy a tanító által megállapított tárgysorozatot a jelöltek jó esetben legfeljebb csak lemásolják. Ez pedig égbekiáltó bűn! Mert éppen az ezen pontban felemlített dolgokban való járatlanság és tájékozatlanság hozza leginkább zavarba az ügyesebb fiatal tanítót is, a mint azt közvetlen tapasztalásból tudom. Sokat használ olyankor egy tapasztalt kartárs jóindulata!

11. Azon követelés, hogy a másodéveseket pár napon át elküldjük a gyakorló iskolába hospitálni, éppen annyi haszonnal jár, mintha a népiskola I. osztályában a négy alapmívelet fogalmát kezdenők fejtegetni. Hát még megkövetelni a szegény jelölttől azt, hogy a tanító minden szavát feljegyezze, paedagógiai kínzás!

A módszertannak egyik része a II. évfolyamban taníttatik. A mint a tanár valamely tantárgy módszerét elvégezte, vezesse növendékeit a gyakorló iskolába és vagy maga tartson azon tantárgyból mintatanítást, vagy pedig tartasson olyat a tanító által. A tett tapasztalatok azután megbeszélendők!

A III-ik évfolyamban hetenként 2 tanítási óra elegendő.

A mostani tantervet és annak megfelelőleg az órarendet is úgy szükséges átalakítani, hogy a IV-ed éves növendékek mentől gyakrabban és mentől hosszabb ideig a gyakorló iskolában hospitálhassanak, a tanító jelenlétében önállóan tanítsanak. Ezen ponttal a t. szerkesztő úr engedelméből más alkalommal kívánok foglalkozni.

Ujvári Mihály.

A tanítóképzés reformálásának kérdése hazánkban az 1848-dik esztendőben.

(Folytatás.)

Magának a tanítóképzésnek Majer szerint hármasszágban kell előre haladnia, megkülönbözteti ő egymástól az értelmi, a neveléstani és az erkölcsi képzés feladatait. Az értelmi képzésről szólván, azt az elvet állítja fel, miszerint a leendő tanítóknak mindazon ismeretkörökből, a melyek a népnevelőkre nézve szükségesek és hasznosak, ha nem is teljesen kimerítő, de bizonyára alapos és rendszeres tudomást kellvén szerezniök, a tanítóképzőkben minden egyes elméleti és leíró tantárgyat az alapok lerakásánál kezdve

kell elővenni. A képző intézetekben azonban kerülni kell a hosszadalmas elméleti előadásokat és az egyes tudományágakból főleg csak azokat kell kiemelni, a melyeknek gyakorlati jelentőségük van a néptanítóra nézve is.

A munka XII-dik fejezet 18 pontban adja elő, hogy minő ismeretek és mily terjedelemben nyújtassanak a tanítójelölteknek. Érdekes ezen fejezetben az, hogy még oly tantárgyakat is felölel a tanítóképzők tantervébe, a melyek abba vagy csak a legutóbbi időszakban vétettek fel avagy pedig még ma sincsenek abba felvéve.

Már 1848-ban sürgette Majer az egészségtannak és a vakok és a süket-némák oktatásmódjának tüzetesebb tárgyalását. Igaz, hogy ez utóbbit csak a pesti képezdésre nézve mondta ő is keresztülvihetőnek; minthogy csak itt volna egyúttal arra is alkalom, hogy az oktatás módjának elméletét a növendékek gyakorlatilag is megvalósulni lássák és hogy esetleg az elméletnek gyakorlatok által is megadhassák a kellő értéket. És ime csak nem régiben kezdették meg országszerte az egészségtannak tüzetesebb tárgyalását tanítóképző intézeteinkben, a vakok és süketek oktatásának módszerét pedig még ma sem gondozzák sehol sem azzal a figyelemmel, a melyet az valójában megérdemelne.

A tanítóképző intézetek tantárgyai közé sorolta Majer a vallástani ismereteken kívül a testi és szellemi nevelés elméletét, a módszertant, a magyar nyelvtant és irodalomismertetést, az egészségtant, a számtant, a mértant, a világ és a magyar nemzet történetét, a földrajzot, a természettant a csillagászat elemeivel, a természetrajzot, a technológiát, a gazdaságtant, a zenének és az éneklésnek elméletét, az alkotmánytant, a népjegyzői hivatal tudományát, a szépírást és a rajzolást, a népépítészetet, a testgyakorlást és végül a süketek és a vakok tanításának módszerét.

És a midőn Majer ezen tantárgyakat egyenként felsorolja, mindegyikre vonatkozólag elmondja arra irányadó nézeteit is, a melyek egytől egyig magukon viselik a szakferfű mély bölcseségének nyomait. Csak egy-két ilyen tételnek a bemutatása is elég lesz a szakértőre nézve, hogy ezen állítástomat igazoljam.

A neveléstani tárgyakról ezeket olvashatjuk a munkálatban: Azok, a kik ezen tudományban csupán hypothesisek és logikai következmények halmazát tekintik, a képezdéket pedig dresszirozó intézeteknél feljebb nem fokozzák, természetesen semmit sem akarnak hallani ezen nézetük szerint philosophicus képzésről; és tagadhatlan, miként Curtmann is panasolja, hogy némely tanár tapintatlansága adott is elég okot az ily ferde kívánságokra. Valóban oly magasan járó előadásokat tartanak egyesek a neveléstanból, hogy azoknak csakugyan nem lehet a képezdekben semmiféle hasznuk, de káruk igenis; mert félreértethetnek. Ámde az ily visszaélések miatt minden elméleti utasítás nélkül hagyni a nevelőket és a tanítókat képtelenség és oktalanság volna. Mert ha e felvilágosodott korban minden emberi munka bizonyos észszerű öntudattal gyakorlandó, miért nem egyedül a legnemesebb és a legnehezebb — a nevelésnek és a tanításnak a mestersége? A speculativa philosophiának a képezdekben azonban csakugyan nincsen helye; mert a növendékek előképzettsége ennek a tárgyalását nem is engedné meg.

Az egészségtan tanítására vonatkozólag is a bölcs mérsékletet ajánlja és az illető tanárnak lelkére köti, hogy ne az orvosok mellőzésére, hanem azoknak

a megkeresésére intsék a növendékeket; mert az egészségtan terjesztése által nem a döghalálként pusztító kuruzsolást megerősíteni, hanem megsemmisíteni a mi feladatunk.

A gazdaságtant illető pontban is kimondja Majer, hogy a tanítóképzőben nem lehet ugyan szó arról, hogy tökéletes gazdákká képeztesse a tanítójelöltek; mert itt más teendőkre kell a fősúlyt fektetni, mint a minők a gazdaképző intézetekben az elsőséget igénylik; de azért mégis meg kell a tanítóképző intézeteknek is e tekintetben annyit tennie, hogy a tanítókat beavassa az okszerű gazdálkodás felfogásába és a legszükségesebb gyakorlati műveleteknek az ismeretébe stb.

Az értelmi képzés után a XIV-dik fejezetben mondja el Majer István a neveléstani vagyis a gyakorlati kiképzésről az ő nézeteit. És ezen nézetekből még világosabban kitűnik, hogy a tanítóképzők reformjának írója nem a könyvekből szedegette össze eszméit.

„Nem szabad felednünk,“ mondja Majer, „hogy az iskola az életért van, s az élet előcsarnoka: azért az iskolában a tanulmányok irányadólag elméletben oktatandók, ámde minden tudomány gyakorlatilag is alkalmazandó az életre. A képezdekben is mindent a gyakorlat szempontjából kell tárgyalni s a növendékeknek paedagogiai kiképzetésük úgy vezetendő, miszerint azok ne csak a nevelés tanban, hanem a nevelés mesterségében is jártasak és ügyesek legyenek. Ez annyival sürgősb, mivel a képezdek egyenesen az élet irányására vagyis a népnevelés magasztos eszméjének foganatosítására rendeltetvők. A képezdében tanulja tehát meg már a tanítójelölt a való életet ismerni és arra nevelőleg hatni! E végből a képezdei növendékeknek engedtessek meg, hogy a képezdével kapcsolatban álló iskolákban minél több gyakorlatot végezzenek.

Majer szerint kívánatos volna, ha minden egyes tanítóképző intézettel szerves összeköttetésben állanának: a) egy felsőbbrendű elemi iskola, mint a maximum példája; b) egy alsórendű szegényiskola, mint a minimumnak a képe; c) egy óvoda; d) egy vasárnapi iskola; e) egy vakok iskolája; f) egy süketnéma-iskola és g) egy torna-iskola — mert csak így lehetséges azt eszközölni, hogy a tanítójelölt szemlélet útján megismerje életpályájának ágazatos munkakörét — és hogy gyakorlatilag bele is élhesse magát a kellő fokozatosságot szem előtt tartva hivatalos teendőinek tömkelegébe.

Részletesen előadja Majer, hogy miként kell a tanítójelölteket — a kiknek nagyobb része kántori szolgálatokat is hivatva lesz teljesíteni — az isteni szolgálat ágaiba fokozatosan és gyakorlatilag bevezetni. Kimutatja azután, hogy minő gyakorlatokat kellene a tanítóképző növendékeivel végeztetni, hogy azok a nevelési teendőkben is megszerezhessék a kellő jártasságot; elmondja pl., hogy mily czélszerű volna, ha minden egyes tanítójelöltre egy-két növendék-gyermeknek a kellő felügyelet mellett való nevelését rá lehetne bízni. Behatóan tárgyalja továbbá a gyakorlati tanításoknak, a gazdaságtani, rajzolásai, technológiai, nevezetesen a háziipari vagy a miként ő nevezi, a népipari és nyelvészeti stb. gyakorlatoknak a céljára és módjára vonatkozó legfontosabb tetteket — szóval élénk és sok tekintetben követésre méltó példát állít élénk arra nézve, hogy miként lehetne és kell erre a tanítójelölteknek gyakorlati kiképzését eszközölnünk. A

tanítójelölteknek jellembeli illetőleg erkölcsi kiképzésére nézve igen sok helyes nézetet találunk Majer művében. A jellemfejlesztés legnevezetesebb tényezői közül megemlíti a következőket:

1. Legyen a képezési tanárok magaviselete példás és az általuk gyakorlandó felügyelés eszélyes. Ha azt kívánjuk, hogy a tanítvány törvényeinknek hódoljon, mindenek előtt tartsuk meg azokat mi. Tartsunk mindenben jó rendet, mert ez a fegyelemnek a lelke. Legyünk következetesek, elegendő ok nélkül semmit se kívánjunk — de észszerű követeléseinktől nyomós okok nélkül el se álljunk. A tanárok nyakassága és önféjtsége ép oly rombolólag hatnak a fegyelemre, mint a következetlen és eszélytelen engedékenység. Legyünk igazságosak; a jogos bánásmód emeli a népek és a fejlődő nemzedéknek is a lelkiületét. Igazságunk ne legyen túlszigorú, hanem atyai szeretettel párosult, a mely többet tanácsol mintsem parancsol — inkább kér mint fedd, hajlandóbb jutalmazni mint büntetni. Atyai indulattal ügyeljünk az ifjúságra, azon legyünk, hogy a gonoszat megakadályozzuk, mert könnyebb a fegyelmetlenségnek és a kihágásoknak az útját állani, mint az erkölcsi sebeket orvosolni.

2. Gondoskodjunk a növendékek helyes elfoglaltatásáról, czélszerű napirendről és korszerű oktatásról. Eszélytelen rendszabályok kiapadhatatlan forrásai a ballépéseknek. Úgy kell a napirendet megalkotni, hogy a tanárok éber figyelemmel és lankadhatatlan erélylyel teljesíthessék tisztóket s a tanítványok túlságosan meg ne erőltessenek. A tanár a képezdekben nem adhat naponként négy órát; mert hatnia kell a növendékekre — ezt pedig csak erőfeszítés által eszközölheti; de négy órai szellemi erőmegfeszítést nem bír meg a tanár, és ha mégis négy órát kell naponként adnia, ennek az a következése, hogy kénytelen lesz a tanítási órán rövidíteni, vagy önmagát kimélő hidegséggel egykedvűleg oktatni a szent ügynek legnagyobb kárára. Ha a tanárok nem képesek korszerű és a növendékek szellemi fel fogásának megfelelő sikeres oktatást nyújtani, kétségtelenül létrejön az iskolákban a fegyelmetlenség.

3. A növendékek szabad idejét illetőleg az elméleti órákon túl fennmaradó óráit fel kell használtatnunk egyes olyan gyakorlatokra, a minőkről a gyakorlati kiképzésre vonatkozó fejezet különösen is megemlékezik. A mennyire lehet, úgy kell a munkarendet elkészíteni, hogy az elméleti órák délelőttre, a gyakorlatiak pedig a délutánra essenek.

4. Ott, a hol a tanítójelöltek nem lakhatnak a tanítóképző intézet nevelő intézetében, a tanári testületnek mindent el kell követnie arra nézve, hogy a tanítójelöltek házi élete összhangzásban álljon a tanítóképzés czéljaival. Rendezni kellene mindenütt a deáktartás ügyét, úgy hogy csak erkölcsileg kifogástalan és erkölcsileg is ajánlatos helyekre kerüljön a tanuló ifjúság.

5. Gondoskodni kell a növendékek felüdüléséről is. Sok tanító helytelenül fogja fel azt a helyes szabályt, miszerint „el kell foglalni az ifjúságot, hogy rosra időt ne nyerjen!“ és ezért a növendékeket tanulni valókkal és írásbeli avagy egyéb gyakorlatokkal annyira túlterheli, hogy azoknak az ártatlan mulatozásra és a felüdülésre sem marad idejük. Az ily tanítók kezei között a tanulók a tanulást csakhamar oly terhes nyügnék nézik, a melyet megutálhat s a melytől elméje eltompul.

Csak az a jó iskola, a melyben vidámság uralkodik. „Higyjétek el, hogy egy-egy közös nemes élvezetekről gondoskodó mulatságnak, vigalomnak, majálisnak a rendelkezésére fordított szívélyes áldozat sokkal alkalmasabb a tanítójelölteknek a nevelésére, mint a pírorgatoriumoknak, karczereknek egész nagy hatalma, vagy a szívtelen és oktalan tanároknak minden taktikája“.

Péterfy Sándor.

NÉPOKTATÁS.

A népiskolai énektanításról.

— Refleksiók. —

Az 1868:XXXVIII. t.-cz. értelmében kiadott első min. tanterv követelményeiben az énektan elemeit, a hangköröket, a kemény hangsort és hangnemeket már a 3. osztály penzumái gyanánt olvassuk. A lány hangnemek a 4., a magyar hangsor az 5., az előkék s a polifon énekek a 6. osztály anyagát képezik.

E szüksézávú, mégis kelletténél többet mondó tervet, mely az 1877. 21,678. sz. rendelet s új tanterv életbeléptével amúgy is érvénytelenné vált, ma már bonczolgatni, alaki (sőt tárgyi) fogyatékoszáit, avagy inkább túlzó követeléseit szellőztetni, leplezgetni időszerűtlen lenne; e jó-hiszemű kívánalmak amúgy sem öltöttek eleven alakot.

A tíz éves próba megváltoztatta azt a 2. tanterv által, mely amannál jóval realisabb, tehát életrevalóbb; szabatos a kifejezésekben, hibátlan, korrekt, nem késvén a rendelettel kapcsolatban a megvalósításhoz szükséges segédeszközök Bartalus István vezér- és kézikönyveiben is megadni.

Újra tíz év telt el, midőn egy (máskülönbén) jelentéktelen kis könyvecske nyomán egész tábort képez a kótaellenesek csapata, kik hadat izenvén minden néven nevezendő pampuskának, hangosan követelik a kóta eltörlését s helyébe ép oly hangosan akarják a szív- és kedélyképző „iskola-énekek“ becikkelyezését.

A tanítók egy része a néző közönség szerepét játssza, egy része pártokra szakadozva vitatkozik, egy része tanít, egy része új módszerek feltalálásán fáradozik, keresvén a népmesék aranygyűrűjét, mely a technikai nehézségek göröngyein egy gondolattal átrepítse a gyermeket.

A legújabb időben jobb fordulat állott be. A szenvedélyek hullámain a refleksiók rezgése váltotta fel, a nyugodt felszint legfeljebb a játszó gyermek szűrő kavicsa perczentvén meg.

*

Miként adott életet a hangnem- és létrarendszer bonyolultsága a könnyítési módszereknek, általánosan ismert dolog.

A számírók a létra hangjainak számjegyeivel úgyszólván egy általános képletet akarnak adni. Régi fejletlenséget újítanak fel vele. Nemcsak szemléltetni nem tudnak, de az alakító jegyekkel (létraszerűtlen hangok) sem tudnak mit csinálni. Azonfelül rendszerük bármily tökéletes

legyen is, mindig az elkülönöttség jelét viseli magán, mely fennálló írási (sőt megnevezési) rendszerünkbe be nem illik, attól merőben különváló.

Weber módszere tetszetős első pillanatra. Alapja a kulcsok változtatgatásában áll. Így kikerüli ugyan a mi létráinkat, de tudva azt, hogy a hangjegyek olvasásához a kulcsrendszerbe való teljes beleélés kívántatik meg, a szüntelen változtatások által vagy hihetetlen zavart okoz, vagy épen annyi időre van szüksége, a mennyit a létrák ismertetése megkövetel. Elnevezése a fentebbi számírók hibájában leledzik.

Bartalus két normál létrát vesz fel: egy keményet és egy lágyat; ennek keretében megismerteti az összes létraszerűtlen hangokat s az ezek által képzett hangközöket úgy, hogy egy létra keretében összes dal- és énekkészletünk át volna dolgozandó s ez által a nép vagy népiskola számára hozzáférhetővé tehető. Időt ez által sem takarítunk meg, mert egy létra létraszerűtlen hangközeinek száma annyi, a mennyi az összes létrák létraszerű hangközeinek száma. De megvan ezek felett ama nem kicsinylendő előnye, hogy szűkebb körben mozogván, az értelemnek kevesebb megerőltetésével jár azok elsajátítása. Adjuk ehhez még azt is, hogy a létranemek előjelzései már bizonyos abstraháló s összehasonlító munkásságot tételeznek fel, melyekkel szemben az esetről-esetre megjelölt változások mint konkrétumok állanak a gyermek szemei előtt. Ennyiben gondolom igazolhatónak e rendszer alapját. Hogy technikai könnyebbséget nem is kíván biztosítani, mutatja e nemű gyakorlatainak nagy száma, mely gyakorlati szempontból teljesen igazolt ugyan, de ez töltvén be a folyamat legnagyobb részét, kevés helyet enged a gyermeki lélek megkövetelte tápláléknak. Mennyit valósított meg az élet a szerző intenczióiból, számokkal nem lehet kimutatni.

Hogy a minden történelmi alapot elvető újítók kísérletezéseit mellőzzem, már e három módszer szembeállításából is nyilván kitetszik, hogy bármiképen láttassunk is könnyíteni a nehézségeken, az elsajátítandó összes anyagkészlet sokkal nagyobb, semhogy az — kivált osztatlan iskolában — akár a kedélyi, akár az értelmi érdek megcsorbítása nélkül el volna végezhető.

E kedvezőtlennek látszó következtetésből levonhatjuk a tanulságot.

Bartalus könyveinek módszerében a szigorú fokozatosság, az alakító jegy nélküli létra (kemény C) felépítése kifogástalan. Az így felépített létrának fent és alaut kibővítése, a rithmikai elemek elsajátíttatása szintén nem kivihetetlenek.

Önkényt felmerül a kérdés, hogy ha a népiskola nem ölelheti fel az egész énekrendszert, s így kénytelen megelégedni az egésznek egy részével, vajjon nem volna-e elegendő a létraszerű hangok megismertetése?

Feltételes feleletet adok e kérdésre.

Ha az értelmi képzést illetőleg ez ismeretek által számbavehető értékes dologgal gyarapodik a gyermek szellemi vagyona, ha elég ennyi arra, hogy az ének fegyelmező ereje a k a r a t á r a üdvöshatást gyakoroljon, s végül, ha énekköltészetünk tud elég gazdag anyagot adni mennyiségileg úgy, mint minőségileg, hogy a gyermeknek ezt illető vágyát minden hiány nélkül kielégíthesse s így, kivált kedélyi szempontból, az énektanítás legközvetlenebb célját általa megközelíthetni: akkor elegendő.

Mínt hogy forrásaink feldolgozása ilyen szempontból még csak meg sem kíséreltetett, a fentebb körvonalozott anyag elégséges vagy elégtelen voltának épen a dalkészletből kiinduló bizonyítgatásáról egyelőre le kell mondanunk.

Egyebekben a hangjegyek szerint való tanítás hasznáról bővebben szólani majd csaknem felesleges. Bizton mondhatjuk, hogy alkalmas énekkészletet adva a gyermekek kezébe, a végzett anyag mennyisége is nagyobb lehet, mint a hallás után való tanításnál. Az egyöntetű fegyelmezettségről, az előadás szabatoságáról, színezésről, stb. nem is szólok. De két figyelemre méltó körülményt mégis megemlítek. Egyik a gyermekre, másik a tanítóra vonatkozik.

A mely érdekelenek a teljesen ismeretlen dolgok, ép olyanok a teljesen ismertek is. Az ismétlés anyja a tudásnak, az agyonismétlés — megölkje. E két végletből nem tudhat menekülni a hallás utáni tanítás. Bármily szív- és kedélyképző legyen is a megtanítandó dal, főkép dallamával, mint ismeretlen, érdeket ébreszteni sohasem fog. Még az érdeklődést felhívó előéneklés vagy eljátszás is érintetlenül hagyja a gyermeket. Ezt illetőleg tehát a tanító teljesen a szöveg mankójára kénytelen támaszkodni. Adjuk ehhez mellékesen azt is, hogy az általan használt szövegmanók a leghitványabb száraz kóróvá zsugorodnak össze. A gyermek pedig a legjobb esetben fásult közönyösséggel kezd az énekléshez. S itt veszi kezdetét a másik véglet. A gyermeknek nemcsak teljes felfogó erejére van szükségünk (érzék, finom hallás maradjanak most figyelmen kívül), hanem emlékezetére is, mely a sebtiben kapott hatást megörizze; semmi külső jel által nem lévén megrögzítve emlékező tehetsége, az egyes sorok, majd az egész dal mély bevésése csakis a leghosszasabb ismétlések által válik lehetségessé. Ennek következése aztán nyilvánvaló. Mire arra kerülne a sor, hogy elénekelje már valahára azt a szívképző éneket, lehullott arról minden zománcz, a technikai lenyügöztséggel folytán megbénult az érzelmek vágyva vágyott kitörése, a dal unottá vált, érdektelen lett. Az énektanítás paedagógiai célját el nem érven, egész munkánk kárba veszett.

A másik a tanítóra vonatkozik. Azt szokták mondani, hogy a hallás után való tanítás kényelmesebb, hogy a kóták száraz ismertetése lélekölő, unalmas.

A nagy port vert vitában ez az állítás volt előttem a legkevésbé megmagyarázható. Úgyes tanító kezében a technikai gyakorlatokkal egészen párhuzamosan haladó dalok, énekek valódi pihentetőkké válnak. Míg amott egy-egy dal megtanítása a tanítónak összes szellemi és fizikai erejét igénybe veszi. Az elébbire legyen elég annyi, hogy türelme, higgadt-sága, nyugalma a legszélsőbb határokig próbára van téve. A legfőbb baj pedig az, hogy miként előbb láttuk, a gyermeknek, úgy neki sincs semmi eszköze, hogy dolgán csak valamennyire is könnyebbítsen. Azon elemek (méret, dallam, színezés, szöveg), melyek a hangjegy után való tanításnál szétválaszthatók, elemezhetők, magyarázhatók, itt a maguk összességében adatván a gyermek elé, fokozatos kifejtésről, értelmi munkáról, avagy csak a józan meth. eljárásról végkép le kell mondania. A „feljebb, lejjebb, még feljebb, még lejjebb“ „hosszabban, egy kicsit rövidebben“ féle ve-

zényszavakat ilyenekül nem tekinthetjük. Vergődik tehetetlenségében, próbálna segíteni, felvilágosítani, magyarázni, helyes útra vezérelni, nem lehet. Végre is kénytelen újra és újra elénekelni — s ezzel próbára teszi fizikumát. Pedig az elfáradt test rossz eszköze még az éber léleknek is. S itt czáfolatul a fentebb említett érvekre csekély nagytáppal bátran kimondhatjuk, hogy induktív, módszeres tanítással éneket azon esetben is sikerrel taníthatunk (kivált az első néhány óra nem számításával), ha magunkat az énektől mindvégig megkíméljük is.

Egy-egy minta-éneklés, egy-egy szótag közbeéneklése nem jó figyelembe.

Gépiesség és öntudatosság között nem vonok párhuzamot, bár érdekes összehasonlító képet nyernénk általa.

Ime egy-két bizonyíték a sok közül, a kótatanítás javára.

Az a kérdés most, hogy vajjon az egész rendszerből kiszakított rész, a „fél munka nem munka“ elve alapján, vajjon nem sokkal fogyatékosabb és befejezetlenebb s így ki nem elégítőbb-e, semhogy érdemes volna csak „ennyit“ tanítani?

Legelőbb is azt jegyzem meg, hogy a népiskola teljes egész embert, a mint korban nem, úgy képzettségben sem bocsáthat ki; már ez is elég, hogy követelésünkben ne legyünk túlzók. Mennyire jogosult e kívánat, mutatja azon körülmény, hogy a különböző fokú iskolák (nép-, polgáriskolák, tanítóképzők) utolsó évfolyamai azonos eredményt mutatnak — papiroson. A népiskolai énektanításnak fentebb körvonalozott eredménye az egész zenerendszernek bázisát képezi. A felvett anyagnak nincs egy apró részlete sem, melyet a gyermeknek — ha magát tovább akarja képezni — mint emlékezeti lomot ki kellene dobnia. A „könnyítők“ éppen abban a hibában szenvednek, hogy akár számokkal írjanak, akár kulesokkal dolgozzanak, közlött ismereteiket előbb-utóbb félre kell vetniök, ha csak egy lépéssel akarnak is tovább haladni. Kerek egész tehát a mit nyújtunk s hogy a gyakorlatiasságnak megfelelő, arról a fölélt dalkészletnek kell bizonytságot tennie.

Ámde a nép az iskolán kívül sem mond le a dalolásról. Sőt ott kezdődik annak igazi szerepe. Az élet pedig templomban, fonókban, a házi tűzhelyen s mindenütt, hol az emberek össze szoktak gyűlni, sergestől nyújtja a daltáplálékot. S e helyzet dalok teremtői, a nép géniusza, hogyan számol majd le azokkal a famózus alakító jegyekkel, melyeket mi pusztán a kótatanítás kivihetősége kedvéért az iskolából kiküszöböltünk. Igaz ugyan, hogy a szájról szájra szálló énekekben nincsen *c*, *d*, nincsenek kereszttek, *b*-k és helyreállító jelek s így még ez is mellettünk szólana. De mi ideált alkotunk magunknak s abban reménykedünk, hogy valaha, generációk multával és felléptével a nép ép úgy olvassa a kótákat, mint a hogy ma a betűket. Hogy majd zenénkkel is az történik, a mi költészetünkkel. Lesz egy nagy megújulás. Lesznek zenei Petőfieink, Aranyaink, Tompáink, a kik lehajolnak a néphez, eltanulják dalait, tanulmányozzák zenéjét s az ott lelt kincset felolvasztják a műköltészet szent tüzeiben s remekek-ké alakítva visszaadják a népnek, mint a hogy tették Petőfi, Tompa, Arany János. S ezek írnak keresztteket és *b*-ket és helyreállító jeleket... Hogyan nyitjuk meg majd e hieroglifás könyveket annak a

pórembernek, kinek most szüette gerendáján ott van Kukoricza Jancsi, Az árvaleányhaj regéje, Toldi Miklós története? Nem kiáltó lesz-e az ellentét, mely a zsoldáros könyv betűi és kótái között van?!

S ezzel számolnunk kell, mert a nép életében intő jelek mutatkoznak. A civilizáció irtó ellensége a hagyománynak. Hogy sietnek megmenteni egyesek és társulatok a népnek minden foszló gondolat töredékét. Meséi, babonái, mondásai, dalai, énekei — most válnak már becsesekké, mikor pusztulni kezdenek.

Mily szerencse volna, ha a nép lejegyezgetné dallamait, ép úgy, mint a hogy lejegyzí a verseket . . .

Az intő jel aztán az, hogy a nép szakítván a korszakokat jelentő gyűjtemények leszámolásaival s nem kapván azok helyett méltóbb táplálékot, elfogadja azt a gomba módon szaporodó, mondva csinált s „népdaloknak“ csúfolt holmikak, melyeket a szapora sajtó gözzel, villammal szállít el a legelrejtettebb helyekre is, valódi mételet hintve a nép közé.

A templomokban sem kifogás nélkül valók az állapotok. A nép általában fegyelmetlen, sok helyt egészen a botrányig. Néhol meg idegenkedve a közénektől, szótlán hallgatásba merül. A katolikus templomokban az újabb, képzett kántori generáció derűre-borura gyártja az énekeket s éneklí s énekelteí a „felsőbb egyházi hatóság“ approbációja nélkül is. E részt annyira mentünk már, hogy egyik — az egyházi zene érdekeit szolgáló időszakí folyóiratunk — még a nemzetiségünkben gyökerező népénekek háttérbe való szorítását is felvette távoli programjába. Némi megszorítás, a Parnasszus lejtőinek meggyomlálgatása, régiek felelevenítése, a jók általánosítása, szóval a kipróbált énekek gyűjteményének a nép kezébe való adása elodázhatatlan. — A ref. felekezetűek körében a zsoldárok ügye vajudóban van. A megújított szövegek új dallamokat fognak követelni, újra kóta kell, hogy kerüljön a nép kezébe. Az evangélikusok éneklése itt-ott csiszoltabb mint a reformátusoké, de nincs meg benne az egység, mely amannak főereje. Ez utóbbiak énekeiket hagyomány útján sajátítják el, még kántoraik kezében is a legtöbb helyt kéziratokat lehet látni.

Szóval akár mint vegyük is a dolgot, a nép kezébe énekkönyveket kell adnunk, ha csak azt nem akarjuk, hogy a jelen reális kor a már-már aműgy is gyengűlni kezdő idealizmust végkép kipusztítsa. Erre pedig a népet kótaolvasókká kell tennünk. Vállaira kell raknunk az idők súlyos keresztjei mellé még a kóták keresztjeit is.

A felnőttek oktatását hagyjuk most figyelmen kívül, bár az itt-ott már emlegetett, sőt tán meg is kísérlett népdalárdákra lehetne számítani. Van a népiskola és az élet között áthidalás; ide vehetnők mindazon iskolákat, melyek akár a bevégezett képzést, akár a legmagasabb intézetek által megkivánt előképzettséget nyujtják, a népiskola anyagát fejlesztik tovább. Aránylag ezen a hídon is kevesen fizetnek vámot s aztán ezek az iskolák bőves-bőven el vannak látva tantervvel, utasításokkal, szabályzatokkal és rendeletekkel, azért ezek is figyelmen kívül maradhatnak. Nem úgy a nép legnagyobb zömének iskolája, az ismétlő iskola. A fent mondottak már magukban is kiválóan alkalmassá tennék ezen ismétlő órákat a népiskolában be nem végzett anyag kikerekítésére,

vagy betetőzésére. Emelitem volt, hogy a létrarendszer megismertetésének — az idő rövidségén kívül — a legnagyobb akadály a gyermekek felfogó, összehasonlító, abstraháló képességének korlátolt gyengesége. Elannyira, hogy még az óraszám szaporításával sem volna elérhető a tanterv követelménye. Az ismétlő iskolákba megerősödöttebb korú gyermekifjakat kap a tanító, kiknek felfogása az elvontabb dolgokkal is megbirkózhatik.

Nem szándékom ezt illetőleg módszertani fejtegetésekbe bocsátkozni. Csak annyit említek, a mennyire alább paedagógiai szempontból akarok hivatkozni.

A népiskolai énektanítás módszerének induktivitásáról egy ízben volt már alkalmam szólni. (Népt. L. 1888. 83.) Ugyanazt ismételném itt is. Élő példa, gazdag szemléltetés, elmélet-elvonás, gyakorlás, gyakorlati alkalmazás. Ezek a fokozatok jöjjenek sorba az éneknél is. Az érzékeltetés már fél tudás. A gyakorlatok e szemléltető példák könnyed utáztatai, a dalok, az énekek már zománcaiz a tanulásnak. Ezt a módszert tartanám alkalmasnak továbbra is. S itt vehetnők fel ismét a fonalat Bartalus vezérkönyvei nyomán, az elébb említett indukció hozzáadásával, s azzal a különbséggel, hogy a létrakerületlen hangok a létra változtatásával létra szerűekké volnának átváltoztatandók.

Egy-két példát illusztrálásul.

Népdal- és énekköltészetünk számtalan példát ad arra az esetre, midőn az uralgó záradékánál a 4. lépéső felemeltetik. Egy általánosan ismert példával könnyű szemléltetni, hogy azon felemelt hang az addig ismert létrában nem foglaltatik benn. Ez érzékeltetés maga után vonja a külső jel megismertetését is. Feltéve, hogy a gyermekek már a népiskolában megismerkedtek a létrabeli egész és fél lépéső természetével, könnyű lesz összehasonlítani a nyert új létrát (g-g) az addig tanulttal s beláttatni, hogy a kettő között semmi különbség nincs. Egyik létrából (c) a másikba (g) átiratott dalok, énekek, gyakorlatok meg annyi bizonyító erősségek lesznek. Ennek tovább fejlesztése már könnyű feladat.

Hasonlóképp lépten-nyomon találkozunk a lágylétra 7-dik lépésőjének felemelésével. S ha ezt amaz után vesszük elő, egyformán elsajátíttathatjuk akár a dallamos, akár az összhangzatos lágylétrát. A második fokon a magyar létra is összeállítható.

Említenem sem kell, hogy népdalirodalmunk s egyházi énekköltészetünk termékei ezt illetőleg is ép úgy össze volnának állítandók, mint a hogy a népiskolák anyagát illetőleg fentebb említettem.

Ilyen módon aztán nem csak azt érhetnők el, hogy normál létránk segítségével s annak révén az egész rendszert megismertetnők, hanem azt is, hogy a technikai gyakorlatok mennyisége — újra hangsúlyozom, hogy a létrák elsajátíttatása inkább az elmélet, mint a technika munkája — folytonosan kevesbednék, mert egy gazdagabb gyűjtemény darabjai áttételek által megannyi technikai gyakorlatokul szolgálnának; s ezt itt nem szabad figyelmen kívül hagynunk, mert az ismétlő iskolák gyermekifjú tanulói paedagógiai szempontból sok tekintetben gondosabb figyelemben részesítendők, mint a népiskola növendékei.

S már ezt tekintve válik kiváló fontosságúvá az ismétlő iskolai énektanítás. A gyermek-ifjú kedélyi élete ebben a korban gondos körütekintést követel. Mennyivel inkább szükséges neki való táplálékról gondoskodni ekkor, midőn környezete, értelme, fejlettsége a felnőttek közé vonza, s bizonyos kicsinyléssel fog a naivitásokra gondolni. De másfelől mennyire takarékoskodnunk kell az idővel s számolnunk a gyermeknek az iskolás gyakorlatok iránt való közömbösségével, s rajta lennünk, hogy a mit gyakorlásképen nyújtunk neki, abban is teljesen tiszta, zavartalan örömet találjon.

Főképp ezen tekintetek mondatják velem, hogy a befejezést hagyjuk az ismétlő iskolások számára. Ezek ajánlják ama módszert, melylyel az énekgyakorló órák voltaképen egy-egy igazi dal, vagy ének eldalolásában, eléneklésében állanak.

Igy tanítva a 15 éves ifjú vagy leány teljes, egész ismeretet vizsgálva, öntudatosan átveheti a felnőttek hagyományait, a l a k i é s t á r g y i k é p z é s t i l l e t ő l e g c z é l u n k a t e l é r t ü k .

A népiskolai énektanítás módjának már részletekbe vágó némely mozzanatáról a t. szerkesztőség engedelmével, talán más alkalommal.

Sztankó Béla.

ISMERTETÉSEK.

A gyakorló tanítás az orsz. izr. tanítóképző intézetben.

Intézetünkben a gyakorló tanítás berendezésénél különösen két szempontra voltunk tekintettel: 1. A gyakorló tanítójelöltre jó lelkiismerettel csak akkor bízhatjuk a tanítást, ha a neveléstani és módszertani teljesen elvégezte, ha már számos írásbeli preparáció készítésében gyakorolta magát és alkalma volt a gyakorló iskolát többször meglátogatni.

2. A gyakorló tanítás csak úgy vezethet kellő eredményre, ha a gyakorló tanítójelölt eleinte csak keveset, csak egy tárgyat tanít, de ezt huzamos időn, egy-két hónapon át folytatja. Csakis így szerethet korlátozott, de mégis biztos ügyességet és csakis így szerethet tapasztalatot tanításának eredményéről és támadhat benne a tanításáért való felelősségérzete. Természetes, hogy tanításának a gyakorló iskola keretébe bele kell illeszkednie. Az első elvet nem nehéz megvalósítani. Intézetünk növendékei az I. osztályban a test- és egészségtant, a II-ban a lélektant és az általános nevelés- és oktatástant, a III-ban a népiskola módszertanát tanulják, a IV-ben a nevelés történetét. A módszertan tanításában főtörekvésünk, hogy a gyakorló iskola tantervét teljesen megértsék és hogy kellő utasítást kapjanak az abban behozott tankönyvek kellő felhasználására. Így a módszertan nem mozog általánosságban, hanem alig egyéb mint a gyakorló iskola tantervének elméleti fejtegetése, az előző osztályban tanult lélektani és neveléstani elvek alapján. Helyesnek tartom az összes neveléstani és módszertani elveknek egy konkrét eljárásra való vonatkoztatását mert csak így láthatják be, hogy az elmélet biztos

vezér- és segédeszköz a gyakorlati működésben, és hogy e kettő szoros kapcsolatban egymást támogatja. A tanult elveket írásbeli preparációk készítése által gyakorolják, azonkívül hetenkint egy órában szemlélik a tanítást a gyakorló iskolában és pedig úgy, hogy lehetőleg valamennyi osztályban többször megforduljanak és valamennyi tárgy tanítását szemlélhessék.

Tervezve van, hogy a módszertan tanára ezentúl egy-egy tantárgy módszerének elvégzése után a gyakorló iskolában egy-egy mintalecke által szemléltesse az elméletet, hogy az év vége felé már a III. évfolyam növendékei is fél-fél órai tanításban megpróbálkozzanak.

A második elv keresztülvitele azonban rendkívüli nehézségekbe ütközik. Csakis ott lehet könnyen megvalósítani, a hol a jelöltek száma csekély, ellenben sok osztályú gyakorló iskola áll rendelkezésre. Mi ebben a helyzetben nem vagyunk. Gyakorló iskolánk három osztályból áll, három tanító vezetése alatt. Külön tanításban részesül az I. osztály, a II-ik és III-ik osztály egy tanító vezetése alatt együtt tanul, a IV. osztály külön tanul. Ellenben a képzőintézet IV. osztálya tanulóinak száma, a kik a gyakorló tanítást végzik, néha 24-re is felrug. A gyakorló tanításra nem juthat több, mint heti 5 óra, a többi óra az elméleti tantárgyakra van lefoglalva. Az említett 5 órán felül (az ének- és tornatanításon kívül) nincs semmiféle más gyakorlat, vagyis nem küldjük le jelöltjeinket napokra vagy hetekre a gyakorló iskolába. Intézetünk, fájdalom, nem bír még internátussal és a tanulók annyira igénybe vannak véve az önfentartás gondjaival, hogy a rendes lezckékre való előkészülésen felül a képzőben mulasztott tanórák pótlására nem számíthatnak. E célból tehát a rendelkezésünkre álló 5 órát lehetőleg előnyösen iparkodunk felhasználni. Hetenként egy óra szolgál a tanítás előkészítésére és utólagos megbeszélésére. Az előkészítés, megbeszélés, valamint az egész gyakorló tanítás vezetése a nevelés- és módszertan tanárára van bízva. Ezzel el van kerülve az elmélet és praxis közti ellentét, mert egy egyéntől tanulják az elméletet és gyakorlatot. A neveléstan tanárára pedig az az előny származik, hogy így a gyakorlat által bírálhatja és korrigálhatja az elméletet, továbbá tapasztalatok alapján győződik meg arról, hogy elméleti előadásában különösen mire figyelmeztesse a jelölteket. Külön van gondoskodva a zene-, ének- és tornatanításban való gyakorlatról. Az intézeti zenetanár t. i. a gyakorló iskolában is tanítja e tárgyat, épp így a tornatanár is. E tanárok tehát nemcsak elméleti utasításokat adnak a jelölteknek, hanem meghatározott rendben általuk végeztetik a gyakorló iskolai ének- és tornatanítást.

A tulajdonképpeni gyakorló tanításra fennmaradó 4 órát következőkép használják fel. A gyakorló jelöltek 3 csoportra vannak osztva, mindegyik csoport a gyakorló iskola más-más osztályában tanít. Egy órán tehát tényleg nem egy, hanem három tanít és így a 4 óra 12 óra tényleges tanításnak felel meg. Ha a gyakorló iskola osztályainak számát szaporítani lehetne, úgy a gyakorló tanítás órái is szaporodnának, mert még több csoportra oszthatnók a jelölteket.

Egy órán csak egy jelölt tanít, a többi pedig figyelemmel kíséri társuk tanítását.

Nagyon nehéz volt e két elvet megegyeztetni, hogy egy jelölt huzamosb ideig tanítson és mégis valamennyi sorra kerüljön. Azért az év elején csak oly tantárgyak tanítását tűztük ki, melyek kevés, 2—2 heti óraszámmal bírtak, pl. történet, földrajz, beszéd- és értelemgyakorlatok, bibliai történet, nyelvtan.

Igy pl. egy jelölt átvette a IV. osztályban a földrajzt heti két órában, az I-ben egyik a beszéd- és értelemgyakorlatot, másik a bibliai történetet. E szerint egy héten hatan tanítottak és pedig egy hónapon át, a következő hónapban pedig más hat folytatta ott, a hol ezek elhagyták.

Azonban a II. harmadtól kezdve e rend némi módosítást szenvedett, mert a nagyobb órászámú tárgyakat, pl. a számtant nem lehetett több jelölt közt felosztani. Ezentúl tehát a rend ilyen, a jelölt pl. egy hétig 4 órán át tanítja a számtant, a jövő héten meghatározott sorrendben más folytatja, míg az egész csoport végig tanított, a csoport tehát annyi hétig marad a gyakorló iskola illető osztályában, a hány tagból áll. Rendesen egy és ugyanazon tárgy tanítása folyik mind a három csoportban; ez megkönnyíti az előkészítés és megbeszélés munkáját. A számtan tanítása után más tárgy kerül sorra, a gyakorló tanítás május elsején megszűnik a képesítő vizsgálatra való előkészülés miatt.

Igy ha nem is egy jelölt, hanem a csoport mint egész, huzamosb időig tanít egy-egy tárgyat és szemlélheti a tanítás eredményét. Így, a mint körülményeink engedik, iparkodtunk fönt említett második szempontunknak eleget tenni, de természetesen hangsúlyoznunk kell, hogy a gyakorló tanítást intézetünkben csak akkor fogjuk teljesen kielégítőnek találni, ha minden egyes jelöltnek alkalma lesz mennél hosszabb ideig önálló és saját felelősség érzetét keltő tanítást végeznie.

Dr. Málnai Mihály.

A gyakorló tanítás Berlinben.

A berlini kir. tanítóképző (Kgl. ev. Seminar für Stadtschullehrer) városi iskolák számára képez tanítókat. A hozzá kapcsolt gyakorló iskola egy 9 osztályból álló városi iskola, a legelső osztály a IX-ik, a legfelső az I., tehát az osztályok elnevezése éppen fordítottja a mi eljárásunknak. A gyakorló iskola nem felel meg sem a mi népiskolánknak, sem a polgári iskolának, ez utóbbi itt Németországban „höhere Bürgerschule“-nak nevezetik, hanem középen áll a kettő közt. A IX. osztályba 6 éves gyermekek vétetnek fel, a VII. osztály (3-ik évfolyam) után átléphetnek valamely magasabb iskolába, vagy folytatják tanulmányaikat az I. osztályig. A népiskolától leginkább abban különbözik, hogy a VI-tól kezdve (4-ik évfolyam) a francia köteles tantárgy, továbbá a népiskola 8 osztályú, ez pedig 9 osztályú intézet. A tanítóképző intézet 3 évfolyamból áll, a legelső a III., középső a II., legfelső az I. osztály, 17—24 éves ifjak vétetnek fel, még pedig az 1872. évi „Allgemeine Bestimmungen“ körülírt felvételi vizsgálat alapján. A szeminariummal szerves kapcsolatban áll egy 3 évfolyamból álló előkészítő intézet: Präparanden-Anstalt, mely ugyanazon épületben van elhelyezve, mint a szeminarium, de az állam

által segélyezett privát intézetnek tekintendő. A tanítóképzés tehát összesen 6 évfolyamra terjeszkedik ki, de neveléstani tárgyakkal csak a szeminariumban foglalkoznak. Jelenleg csak a gyakorló tanítás rövid ismertetésére szorítkozom, a mint azt két heti tapasztalat alapján alkalmam volt figyelemmel kísérni. A szeminarium megtekintésére az engedélyt a magas vallás- és közoktatásügyi miniszteriumunk kegyes ajánló levele folytán nyertem. Ily engedély nélkül idegent nem bocsátanak porosz iskolákba.

A III. osztály (a szeminarium első évfolyama) tanulói csak elméleti paedagogiai oktatásban részesülnek, a gyakorló iskolában nem szerepelnek. A II. osztály tanulói már útmutatást nyerne minden egyes tantárgy tanítására.

A módszertant itt nem egy tanár adja elő, hanem minden szaktanár a maga tárgyának módszerét. Azonkívül a szaktanár gyakran tart mintaleckéket és e czélból egy csapat gyakorló iskolai növendéket hozat be az osztályba. A neveléstant pedig az igazgató adja elő.

Az I. osztály (III. évfolyam) tanulóinak azonban már bőven kijut a gyakorló iskolai tanításból.

A gyakorló iskolának t. i. nincs direkt e czélra alkalmazott tanítója, hanem a gyakorló iskolai tanítást a IX. osztálytól a II-ikig teljesen a seminaristák végzik el. Ellenben a gyakorló iskola legfelső I. osztályában a seminariumi tanárok tanítottak, mindenki a maga szakmáját. A gyakorló iskola tehát egy sokfejű tanítótestületre van bízva, hogy ez bajt ne okozzon, egyik képző intézeti tanár, mint a gyakorló iskola előljárója „ordinarius“-a szerepel és felügyel a gyakorló iskola ügyeire. Az ordinarius hetenkint egy konferenciát tart, melyben közli a seminaristákkal tapasztalatait, észrevételeit.

Egy-egy szeminarista csak 5—6 órát tanít hetenkint, tanítására külön órákon (Arbeitsstunde) tartozik előkészülni. Több órát nem biznak rá, mert az előkészülésen kívül még saját tanulmányai is igénybe veszik. Óráiban azonban a maga tárgyát, természetesen az előírt tanterv alapján, teljesen önállóan és a maga felelőségére tanítja.

Egy harmadév leteltével vizsgálatot és összefoglalást tart és ezután más tárgy tanítására bocsáttatik megint egy harmadévig.

Igy alkalmuk van több tantárgy tanításában gyakorlatot szerezni.

Mivel egy osztályban 3—4 seminarista tanít, ezek közül egyik, mint az illető osztály főnöke szerepel és tartozik osztálya külső rendje, az osztálykönyvek stb. felett felügyelni.

A seminaristák felügyeletéről igen egyszerű és ügyes módon van gondoskodva. A gyakorló iskola minden osztályában egy bizonyos órában egy és ugyanaz a tantárgy tanítása folyik; pl. 8—9-ig valamennyi osztályban hittan, 9—10-ig német s így tovább. Mindegyik órában a szeminarium más-más tanára van megbízva az inspekecióval és ez az órarenden ki van téve, természetes, hogy az illető szaktanár a maga szakmájának tanítását inspicziálja és e végből sorra járja a gyakorló iskola valamennyi osztályát. Egy ilyen inspicziáló tanár volt oly szíves az osztályokon végig kalauzolni és útközben a szükséges felvilágosításokat megadni. Később magam is benyitottam bármelyik osztályba, tanító és gyer-

mekek az ilyen látogatásokhoz hozzá vannak szokva és az nem háborgatja őket munkájukban.

A gyakorló iskola ily szervezete azonban feltételezi, hogy a szeminaristák tanulási órái kívül essenek a gyakorló iskolában töltött órákon. Azért ez órák 7—8, 11—12-re és 4—6-ra esnek. Különbön csak heti 20 órai tanítást nyernek, míg a III. osztály (I. évfolyam) tanóráinak száma 37. Megjegyzem, hogy a seminaristák nemcsak tanítanak, hanem bizonyos számú órákon hospitálásra is vannak kötelezve. A 8—11 és 2—4-ig fennmaradó egyéb üres órákon pedig szobájukban dolgoznak. Ily szervezet természetesen csakis internatussal tartható fenn.

A mi pedig a gyakorló tanítás eredményét illeti, arról a legőszintébb elismerés hangján kell nyilatkoznom. Valóban bámulatba ejtett, hogy a fiatal emberek mily rendkívüli biztossággal és ügyességgel tanítanak, mintha nem kezdők, hanem már is meglett tanítók volnának és az igazgató szavai szerint minden látogató e benyomással távozik az intézetből.

A szülők is meg vannak elégedve a tanítással, mert az intézetet több mint 300 polgári osztályból származó gyermek látogatja.

Igy a fiatal emberek az intézetből mint kész tanítók lépnek ki és bármely hasonló iskolába teljes megbízhatósággal vállalhatják el a tanítást.

De bármily feltétlenül el kell is ismernem e fényes gyakorlati eredményt, egy két kételyt még sem nyomhatok el. E szervezetben t. i. semmiféle kapcsolat nincs a neveléstan és módszertan között, sőt még az egyes szakok módszerének kapcsolatáról sincs gondoskodva. Minden tanár a maga útján halad és mint gyakorlati szakember kitünő és részletes útastítást adhat növendékeinek, de könnyen meglehet, hogy így a növendékek ellentétes paedagógiai irányokat hallanak és nincs gondoskodva ez ellentétek kiegyenlítéséről. Csak ott vezethet e rendszer teljes sikerre, a hol a neveléstan tanára és szaktanárok egy és ugyanazon paedagógiai rendszer hívei. Ilyen pl. a weimari seminarium, melynek tanárai mind az elhunyt Stoy jenai tanár tanítványai voltak.

Azonban nem feladatomban kritikát gyakorolni, csak azért voltam bátor ez ismertetést közölni, mert azt hiszem, hogy igen érdekes egy ilyen teljesen elütő idegen szervezetet a mienkkel összehasonlítani.

Dr. Málnai Mihály.

EGYESÜLETI ÉLET.

GRÓF ANDRÁSSY GYULA

Egyesületi életünket előtüntető lapoknak első sorai azon nagy hazafi emlékének legyenek szentelve, a kinek halála hírére minden igaz magyarnak szíve feljajdult s a kinek ravatalát mindnyújan gyászt öltve, megrendült szívvel és könnyes szemekkel állottuk körül. Halával és szent ke-

gyelettől fogjuk örízni mindenkor fényes nevét, a mely beragyogta nemcsak hazánkat, hanem az egész művelt világot; halhatatlan emléke buzdítani fog bennünket, hogy a béke nyugalmas perceit, a melyeket megszerzett és örökségül hagyott hazánkra, nemzeti létünk megszilárdítására teljes erőnkől felhasználjuk.

A február 17-én tartott választmányi ülés jegyzőkönyve.

Jelen vannak: Péterfy Sándor, mint elnök, Nagy László, mint jegyző, Bánóczy József, Herrmann Antal, dr. Kiss Áron, Komáromy Lajos, Léderer Ábrahám (eleinte mint korelnök), dr. Málnai Mihály, Rohn József, Sebestyén Gyula, Tóth József és dr. Verédy Károly választmányi tagok. Gyertyánffy István és Radó Vilmos távollétüket kimentették.

A mult ülés jegyzőkönyve hitelesítettik.

Nagy László, titkár és id. felelős szerkesztő, bemutatja a „Magyar Tanítóképző“ ez idei első számát, a mely már mint az egyesület tulajdona, megváltozott formában, Budapesten jelent meg. A választmány a szerkesztőségnek az első szám tartalmas és czélszerű kiállításáért elismerést szavaz. — Nagy László bemutatja a Méhner Vilmos budapesti könyvkiadóval kötendő szerződést, a melynek pontjaira nézve a kiadóval az előleges megállapodások már megtörténtek. A szerződés minden pontja lényeges módosítás nélkül elfogadtatik.

Nagy László kifejtven annak kívánatos voltát, hogy a „Magyar Tanítóképző“-t minden tanítóképző intézet a maga, esetleg ifjúsági köre számára is járassa, kéri a választmányt ez irányban határozni. A választmány felszólítandónak határozza minden intézet igazgatóját, hogy a lapot intézete, esetleg az ifjúsági könyvtár számára is megrendelni sziveskedjék. Megkeresendők továbbá a tanítóképző-intézeti tanárok, hogy a néptanítók körében az egyesület eszméjét terjeszteni, s tagokat gyűjteni sziveskedjenek.

Nagy László bemutatja a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 56,766/889. és 56,769/889. sz. a. az állami gyakorló iskolai tanítók, a zene-, rajz- és tornatanárok, segédtanítónők, illetőleg a kir. kath. tanítóképző tanárok fizetésfelemelése érdekében benyújtott kérvényekre adott s a Magyar Tanítóképző ez évi 1-ső számában közzétett magas rendeleteit, valamint bemutatja, Peres Sándor választmányi tag által beküldve, az állami gyakorló iskolai tanítók által fizetésfelemelésről benyújtott folyamodványra adott 1730/890. sz. a. kelt magas miniszteri rendelet másolatát. A választmány hálás köszönettel és elismeréssel veszi tudomásul a magas rendeleteket, a melyekben a nagymélt. miniszter úrnak kegyes jó indulata a tanítóképző-intézeti tanárok iránt újlag nyilvánult.

Nagy László jelenti, hogy Zajzon Dénes pénztáros azon kérdést intézi a választmányhoz, vajjon azon tagok részéről, a kik a mult év második felében iratkoztak be az egyesületbe, okvetlenül bekérendő-e az egész évi tagdíj. A választmány azt határozza, hogy ilyen tagoktól a mult évre legalább a fél évi tagdíj lefizetése kívántassék.

Elnök felhívja a választmányt, hogy a közgyűlés előkészítése ügyében és pedig jelenleg az idő és tételek kitzésében hozzon határozatot. A választmány a közgyűlés idejére nézve a következőt határozza: habár a múlt évi november 2-án tartott választmányi nagy ülés a következő husvétra tette a közgyűlés idejét, mindazáltal azt az idő rövidsége miatt kellőképen előkészíthetőnek nem tartván, a elhalasztást annyival inkább ajánlja, mert az ezen közgyűlésre kitzótt főtárgy, a lap ügye, időközben elintézést nyert. Az elhalasztás esetén alkalmas határidőül itéli a választmány augusztus második felét, a mikor az egyetemes tanítógyűlés miatt különben is nagy számmal lesznek jelen a fővárosban a vidéki tanítóképző tanárok. A választmány legkésőbbi esetleges határidőül november elejét tekinti. — A mi a tételek kitzését illeti, a választmány ez ügyben előbb a tagok véleményét óhajtja ugyan hallani, de tájékoztatásul kijelenti a választmány abbéli nézetét, hogy a legközelebbi közgyűlésre a gyakorló iskola és gyakorlati kiképzés, a tanképesítés és a tanterv módosításának ügye tűzessék ki. Utóbbira nézve a választmány abban a nézetben van, hogy a tanterv ne vétessék fel egész terjedelmében, hanem annak csak leg-égetőbb tételei s a részletek kidolgozásánál szem előtt tartandó irányelvek. Felhivandók tehát a tanártestületek nyilatkozni: 1. mikor tartassék a közgyűlés; 2. adják elő nézeteiket a jelenlegi tanterv hiányairól; 3. hogy mely tételeket óhajtának a közgyűlésre tárgyalásul kitzúzni.

Nagy László titkár jelenti, hogy újabb időben gyakran s élénken hangoztatták a fővárosi tanítóképző intézeti tanárok közül egyesek, hogy a helybeli összes tanítóképző intézetek tanárai meghatározott időközökben rendes összejöveleteket tartsanak. Ez eszme február 2-án az Eötvös-alap ünnepélye után tartott magán tanácskozmányon nyert határozott formát s a kivitellel titkár bizatott meg. Megbeszélés szerint ez összejöveletek barátságos jellegűek lesznek, ezéljuk lesz a fővárosi tanító- és tanítónőkészítő tanárok között kartársi összetartást létesíteni s ez által, valamint eszmék cserélése által a tanítóképzés ügyét s a képzőintézeti tanárok egyesületi életét előmozdítani. A nevezett ezélből a tanárok, tanítók és tanítónők minden hónapban egyszer bizonyos meghatározandó napon fognak összejönni s együtt vacsorálni. Az első összejövetel a mai napon, közvetlenül a választmányi ülés után az „István főherczeg“ vendéglő helyiségében fog megtartatni, a melyre titkár úgy az állami, mint a felekezeti tanárokat, a tanfelügyelőket s néhány a tanítóképzés ügye iránt érdeklődő kiváló tanférfiút meghívott. — A választmány örömmel üdvözli e mozgalmat, olyan-
nak tekinti azt, a mely hivatva van a fővárosi tanárok között erős kapocs és közszellem létesítése által egyesületi életünknek hatalmas lendületet adni.

Kiss Áron indítványára elhatároztatik a M. Tud. Akadémiát felkérni, hogy összes kiadványait minden állami képző intézetnek és ha kéri, a felekezeti tanítóképzőknek is megküldeni sziveskedjék.

A fővárosi tanítóképző tanárok első összejövetele.

A középpontban működő képzőtanároknak régi óhajtása teljesedett be f. hó 17-én, a midőn első összejövetelüket az „István főherczeg“ vendéglőben megtartották.

Erről a barátságos összejövetelről — nehéz rövid tudósítást írni. A toll is szeretne szerteszét szállongani, mint a hogy a szószikra sziporkázott, a tenta is szeretne megeredni, mint a hogy a szóhullám hömpölygött. Lehetne beszélni a szívélyes kartársi viszonyról, a békés egyetértés szükségességéről, a pezsgő életről, a fesztelen vidámságról; el lehetne mondani azt is, hogy miként oldja fel a békesség fehér színe a baragos zöld asztal feletti disszonanciákat. S tán nem is volna épen tárgyszerűtlen, ha ezekről a barátságos összejövetelekről — a féle barátságos értesítéseket irogatna valaki, miként Arany mondja: a toll hegyes vége helyett — csupán pelyhes végével esiklandozva . . .

De ezúttal összébb kell húznunk a vitorlát, úgy hallik: a Magyar Tanítóképzőt megint majd felveti a sok közlemény — kevés helyünk van.

Az estély a választmányi ülést követő vacsorával vette kezdetét. Részt vettek: Tóth József pestmegyei, Dr. Verédy Károly fővárosi tanfelügyelő, Dr. Kármán Mór egyet. tanár, Szóts Farkas theol. akad. tanár, a Prot. Egyh. és Isk. Lapok szerkesztője; György Aladár, Dr. Bánóczy József, Molnár László, Suppan Vilmos képzőintézeti igazgatók; Dömötör Géza óvóképző igazgató; Péterfy Sándor, a tanítóképző tanárok egyesületének elnöke; Bartoniek Géza, Hermann Antal, Dr. Kiss Áron, Komáromy Lajos, Léderer Ábrahám, Dr. Málnai Mihály, Nagy László, Rohn József, Sebestyén Gyula, Sztankó Béla t.-képz. tanárok.

Csakhamar megindult a felköszöntések árja is. Éltették a vendégeket, Kármánt, Szótsöt, György Aladárt; a jelenlevő tanfelügyelőket; Péterfyt, Kisst, Suppant, Léderert, Hetyeit. Poharat emeltek a távollevő — de tán a legközelebbi alkalommal már résztvevő hölgyek egészségére, jót kívántak az egyesület minden tagjainak, közelben és távolban egyaránt. De a legtöbb áldás szállott e lapok t. felelős szerkesztőjére, ki valóban fáradságot nem kimélő buzgalommal járt el az összejövetel sikere érdekében.

A felköszöntők sorát a felszólalásoké követte. Szóba került a készülőben levő egyetemes tanítógyűlés s a képzőintézeti tanárok közgyűlése; hallottuk fejtegetni annak szükségességét, hogy a képzőintézetek volt tanítványainkkal az érintkezést a velük együtt folytatandó nemes munka által s a jótékony intézményekben megtestesült szeretet által tartsák fenn.

Mint a hogy az oldatba tett fonalra ráakódnak az ásványos kristályszemesék, úgy sorakoztak a beszéd fonalán a szebbnél szebb felszólalások.

Kármán lendületes beszédében eszmegazdagon fejtegette, hogy a tanítói működés alapja az önmegtagadás legyen, s reflektálva a lapról mondottakra megjegyezte, hogy a tanítóképző intézeti tanárok hivatása irodalmi úton is hatni a néptanítók működésére, de nem általános elmélkedések, hanem konkrét methodikai példák és gyakorlati eljárások feltüntetése által. Tóth József a néptanítók továbbképzéséről szólott a nála megszokott lelkeséggel. Péterfy Sándor és Kiss Áron a tanítóképző tanároknak az egyetemes tanítógyűléshez való viszonyát fejtegették.

A tartalmas fejtegetésekhez hozzáadva a fesztelenséget s az együttérzés melegségét: előttünk az összejövetel képe.

Lehetetlen, hogy e havonkint ismétlődő összejövetelek közszellemet, élénk tevékenységet, szívós összetartást, virágzó egyesületi életet ne teremtsenek.

A fentírt nap másnapra változván, mindenki abban a biztos hitben távozott el, hogy a jövő alkalommal azokkal is találkozik, kiket a hétfői nap, a farsang — vagy az influenza távoltartott. Sz.

Egy szó lapunk érdekében.

Még boldogult Emericzy tette meg azt az indítványt, hogy a „Magyar Tanítóképzőt“-t ajánljuk volt növendékeink figyelmébe. Az iglói tanári testület magáévá tette ezt, de fogamatja kevés volt. Emericzy már betegeskedett és a kivitel elmaradt. Most, mikor a „Magyar Tanítóképző“, mint az egyesület tulajdona jelenik meg, szabadjon ez eszmét újra fölvetnem s a tisztelt tanári karok figyelmébe ajánlanom.

A dolognak kettős haszna volna. Egyik az, hogy lapunknak nagyobb olvasókört biztosítana. Mi tanítóképző intézeti tanárok s különösen azok, a kikre a lap mint tagokra vagy előfizetőkre bizton és állandóan számíthat, sokkal kevesebben vagyunk, mint hogy csupán a magunk körére szorítkozva, a lap nagyobb szabású kiállításához, céljainak megfelelő terjedelméhez az anyagi feltételeket is a kívánt mértékben meg tudjuk adni. Kehr sem indíthatta volna meg „Paed. Blätter“-jét, ha tanítványaira nem számíthatott volna. Ezzel azonban egy másik nem kevésbé fontos célt is szolgálunk: fenntartanánk ilyen módon a folytonos szellemi összeköttetést volt tanítványainkkal, a kiknek a lapunkban nyújtott szellemi táplálék által legalább közvetett hatás volna biztosítva részünkről; s utóvégre csak szívességet tennénk nekik, ha oly közlönyre hívnók fel figyelmüket, a mely mint kiváló szaklap szolgálja a népoktatásügy érdekeit s a melynek lapjait ők bizonyára haszonnal fognák forgathatni. Egy szóval a dolognak haszna oly világos, hogy azt hiszem, bővebben nem szükséges fejtegetnem. A kivitel egyszerű.

Az intézetnek tanárai maguk közt felosztják volt növendékeiket az intézetben belül vagy kívül kifejlődött bizalmasabb viszony szerint. Mert igaz ugyan, hogy a belépő tanítványokat egyforma szeretettel fogadjuk, de a viszony a négy évi folyam leforgása alatt változik. Így már a tanítvány maga áll közébünk, mint viszonyfejlesztő.

A tanár a magára vállalt növendéket felkéri egyenkint közlönyünk érdekében. És ha ezt a csekély fáradságot nem resteljük, egy-két év alatt nemcsak nagy olvasóközönséget, hanem példánk után iramodó munkásokat is biztosítunk lapunknak.

Bizonyára csak üdvösen hatna népoktatásügyünkre, ha a tanítóképző intézetből kilépő volt növendékek, a kik kellő képzettséggel és lelkesedéssel ellátva, de az élettapasztalatok teljes hiányával fognak az élethez; havonkint egyszer legalább szellemileg találkoznak azokkal, kik jóindulatú támogatóik és bizodalmas tanácsadóik voltak a tanítói pályára való előkészülés közben.

Wiener Péter.

Örömmel közöljük egyesületünk egyik lelkes tagjának fenti sorait. Csak köszönettel fogadhatjuk és ajánlhatjuk szíves indítványát; mert minden áron azon kell törekednünk, hogy lapunk minél nagyobb elterjedést nyerjen. Kívánatos volna az is, hogy az egyes intézetek a maguk, esetleg az ifjusági kör számára is megrendelnék a M. T.-t. W. P. úr szíves ajánlatára csak némi megjegyzésem van. T. i. mivel e lap tulajdonképen az egyesületnek organuma, annak érdekeit szolgálja, s mindnyájunkra nézve az egyesület maga a főszempont: teendők első sorban az, hogy az egyesület eszméjét terjesszük s annak szerezzünk híveket; ez által természetesen a lap ügyét is előmozdítjuk. Az igen tisztelt tagtárs úrnak indítványát tehát a magam részéről oda kívánom módosítani, hogy ugyanazon módon, mint cikkében leírja, hivassanak fel az egyes intézeti tanárok részéről a volt növendékek az egyesület támogatására, illetőleg az abba való belépésre. Ezzel az a fontos cél is el volna érve, hogy a néptanítók közreműködését is megnyernénk egyesületünk (és lapunk) számára, a mit eddig sajnosan kellett nélkülöznünk. Kérem az igen tisztelt kartársakat arra is, hogy szíveskedjenek névsorokat velünk közölni, kívánatukra szívesen szolgálunk az ajánlottaknak az első két számból mutatványpéldányokkal.

Szerkesztő.

A miniszter válasza az állami gyak. isk. tanítók kérvényére.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Nógrád vármegye kir. tanfelügyelőjéhez 1730. szám alatt a következő rendeletet intézte:

Az állami tanító- és tanítónőképezdei gyakorló iskolák tanítói nevében Peres Sándor losonczyi állami képezdei gyak. isk. tanító által fizetésüknek a képezdei rendes tanárok fizetésével egy magasságra felemelése tárgyában benyújtott kérvényére vonatkozva, Nagyságodat további eljárás végett arról értesítem, hogy bár teljes mértékben méltányolom a gyakorló iskolai tanítók által ellátott teendők jelentőségét és súlyos voltát, mindazonáltal tekintettel arra, hogy a gyakorló iskolai tanítók illetményei jóval magasabbak, mint a velök ugyanazon képesítéssel bíró elemi népiskolai tanítókéi; mindaddig, míg nevezettektől az elemi népiskolai tanítóságnál magasabb külön képesítés nem fog kívántatni, a kérelem teljesítését kilátásba helyezendőnek nem találtam.

Budapest, 1890. január 27-én.

Gróf Csáky.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének alapszabályai.

I. Szakasz. Az egyesület czíme, székhelye, célja és pecsétje.

1. §. Az egyesület czíme: „A tanítóképző intézeti tanárok országos egyesülete.“

2. §. Az egyesület székhelye : Budapest.

3. §. Az egyesület célja : a tanítóképzés s általában a népnevelés ügyét figyelemmel kísérni és fejleszteni, s a tanítóképző intézeti tanárok, tanítók és tanítónők szellemi és anyagi érdekeit védeni és előmozdítani.

4. §. Az egyesület eszközei : az egyesület ezen célja elérésére közgyűléseket tart, a melyeken a tagok a tanítóképzés és népnevelés felmerülő ügyeiről, tudományos és gyakorlati tételeiről értekeznek, vitatkoznak, elvi megállapodásokra jutnak ; végre az egyesület saját érdekeinek előmozdítására, és abból a célból, hogy a tagoknak alkalom adassék véleményüket bármikor nyilvánítani, közlöny kiadásáról és szerkesztéséről gondoskodik.

5. §. Az egyesület pecsétje : a magyar czímer a koronával és ezzel a felirattal : „A tanítóképző intézeti tanárok országos egyesülete. 1889. Budapest.“

II. Szakasz. Az egyesület tagjai, a tagok köteleességei és jogai.

6. §. Az egyesület tagjai négyfélék : ú. m. tiszteletbeliek, alapítók, rendesek és rendkívüliek.

7. §. Tiszteletbeli tagokul a választmány ajánlatára a közgyűlés oly férfiakat vagy nőket választ meg, a kik a hazai tanügy terén kiváló érdemeket szereztek.

8. §. Alapító tagok azok, a kik az egyesület alaptőkéjének gyarapítására legalább 50 (ötven) frtot fizetnek le. Az alapító taggá beiktatást a választmány esz- közli s erről az elnök a közgyűlésnek jelentést tesz.

9. §. Rendes tagokká lehetnek a magyarországi összes tanító- és tanítónő- képző intézetek alkalmazásban levő vagy nyugalmazott tanárai, tanítói és tanítónői, továbbá a hazai királyi tanfelügyelők és segédtanfelügyelők.

10. §. Rendkívüli tagokká lehetnek a hazai összes tanintézeteknél működő vagy nyugdíjzt élvező tanárok, tanítók és tanítónők, továbbá a tanári, tanítói és tanítónői pályára képesített jelöltek.

11. §. A ki az egyesületbe rendes tagul felvétetni óhajt, a felvétel iránti szándékát a titkárság útján a választmánynak bejelenti. A fölvetel ügyében a választmány szavazattöbbséggel dönt, és a titkárság a föl- vagy föl nem vételről az illetőt értesíti. Visszautasítás esetén a jelentkezőnek jogában áll ügyét a közgyűlés elé terjeszteni. A fölvetett tagokat az elnök a közgyűlésnek bejelenti.

12. §. A rendkívüli tagokat a választmány egy rendes tag ajánlatára választja meg.

13. §. Minden rendes és rendkívüli tagnak tagsági kötelezettsége a belépés idejétől számítva három évig tart. A ki az egyesületből ki akar lépni, köteles ebbeli szándékát a titkárság útján a választmánynak a harmadik év október 1-ig írásbelileg bejelenteni. A ki ezt nem teszi, úgy tekintetik, mint a ki kötelezettségét újabb három évre hallgatag elvállalja.

14. §. A választmánynak jogában áll oly tagokat, a kik akár a polgári életben, vagy irodalmi téren nyilvános botrányt okoztak, akár másnemű működésökkel az egyesületnek célját, tekintélyét és érdekét veszélyeztették, az egyesületből kizárni. Kizáró határozat hozatala előtt a szavazat minden választmányi tagtól bekérendő ; a szavazatok kétharmada dönt ; a szavazás ilyen esetekben mindig titkos. A kizárás ellen a közgyűléshez lehet felebbezni.

15. §. Minden tagnak köteleessége az egyesület céljait tehetsége szerint előmozdítani. Mind a rendes, mind a rendkívüli tagok az egyesület pénztárába polgári évenként 4 (négy) frt tagdíjat fizetnek s ezen kötelezettségüknek tartoznak minden

év december 1-ig eleget tenni. December 1-én túl a tagdíj-hátralékok az illetők költségére posta útján hajthatnak be. A választmánynak fenntartatik a jog, hogy a tagdíj-hátralékot megelőző felszólítás és intés után bíróilag is behajthassa.

16. §. Minden rendes, alapító és tiszteletbeli tagnak jogában áll a közgyűlésen megjelenni, tanácskozni, indítványozni, szavazni, választani és rendkívüli tagokat felvételre ajánlani. Tisztségre és választmányi taggá csak rendes tag választható. A rendkívüli tagoknak szintén van tanácskozó és indítványozó joguk, de nem szavazhatnak és nem választhatók.

III. Szakasz. Az egyesület közlönye.

17. §. Az egyesület saját céljai előmozdítására közlönyt ad ki. A közlöny szerkesztőségét a közgyűlés az egyesület rendes tagjai sorából 2 évi időtartamra választja.

IV. Szakasz. Az egyesület ügykezelése.

18. §. Az egyesület ügyeit: *a)* a közgyűlés, *b)* a választmány, *c)* a tisztikar viszik.

A) A közgyűlés. 19. §. Az egyesület legalább minden két évben egyszer közgyűlést tart. A közgyűlés helyét, idejét és napirendjét a választmány állapítja meg és hirdetteti ki legalább hat héttel előre. Sürgős esetekben a választmány rendkívüli közgyűlést hívhat egybe.

20. §. A közgyűlés tárgyai: *a)* A főtitkár jelentése a választmány két évi működéséről s a tanítóképzés terén fölmerült nevezetesebb mozzanatokról. *b)* A számadások és a tagok nyilvántartási naplójának felülvizsgálása. *c)* A költségvetés megállapítása. *d)* A választmány által kitűzött tanügyi tételeknek, továbbá a tanítóképzés és népnevelés körébe vágó szabadon választott, de a választmányhoz legalább két hóval előre bejelentett értekezéseknek megvitatása. *e)* Indítványok tétele és tárgyalása. *f)* Az egyesület választmányának és tisztikarának megválasztása. *g)* Tiszteletbeli tagok választása. *h)* Az alapszabályok esetleges módosítása. *i)* Fellebbezési ügyekben határozathozatal.

21. §. A közgyűlés határozatra képes, ha azon legalább 30 rendes tag van jelen. A határozatok szótöbbséggel hozatnak, kivéve az alapszabályok módosításait, a melyekhez a jelenlevő tagoknak legalább két harmadából álló többség kívánatik. A választásoknál a szavazás mindig, — és tíz tag írásbeli kívánatára bármely ügyben titkos. Csak a jelenlevő tagok szavazhatnak.

B) A választmány. 22. §. A választmány teendői a következők: *a)* Az egyesületnek anyagi és szellemi ügyeit igazgatja. *b)* Kitzíti és előkészíti a közgyűlés elé terjesztendő tételeket és azok előadásával egy-egy tagot megbiz. *c)* Időről-időre felolvasó üléseket tart, a melyen az egyesület egyes tagjai a tanítóképzés és népnevelés körébe vágó szakkérdésekről értekeznek és az értekezés tárgyát a jelenlevő tagok megvitatják; a választmánynak ezen szakülései nyilvánosak és az egyesületnek minden tagja azokra hivatalos.

23. §. A választmányi tagok feladata az indítványokat a választmányi gyűléseken megvitatni, az elnöktől vett megbizásokban eljárni és szükség esetén az elnök felszólítására a szerkesztői, titkári, vagy pénztárnoki teendőket elvállalni.

24. §. A választmány 42 tagból áll, a kiknek egy-egy harmada két évenként kisorsolandó oly sorrendben, hogy az egész választmány hat év alatt újra választandó. A kisorsolt választmányi tagok újra választhatók. A választmány székhelye Budapest.

25. §. A választmány csak akkor hozhat határozatot, ha a jelenlevő tisztviselőkön kívül legalább három választmányi tag jelen van.

C) Az egyesület tisztviselői. 26. §. Az egyesület tisztviselői: az elnök, két alelnök, szerkesztő, főtitkár, titkár és pénztárnok.

27. §. Az elnök vezeti a gyűléseket és kiutalványozza a választmány által megállapított költségeket. Képviselet az egyesületet egyesek és hatóságok irányában, végre kötelessége az egyesület pénztárát évközben megvizsgáltatni. Akadályoztatása esetén mindenben az alelnökök egyike helyettesíti.

28. §. A szerkesztő az egyesület közlönyét szerkeszti és a lap irányáért felelős a választmánynak. A szerkesztő évi tiszteletdíjban részesül, a melyet a választmány javaslatára a közgyűlés állapít meg.

29. §. A főtitkár kezeli az irodaügyet. Nyilvántartja a tagok számát, e végből igató- és anyakönyvet vezet; a választmány, illetőleg az elnök megbízásából viszi a levelezéseket; a rendes közgyűlésen jelentést tesz az egyesület működéséről. A titkár segíti és helyettesíti a főtitkárt.

30. §. A pénztárnok beszedi a tagdíjakat, kifizeti az elnöktől aláírt utalványokat, a választmány által meghatározott időközönként az egyesület vagyonáról számot ad a választmánynak és gondoskodik, hogy az egyesület készpénze a választmány által gyűmöleszőleg elhelyeztessék, és végre minden év végén átadja az elnöknek az évi részletes számadást.

V. Szakasz. Az egyesület feloszlása.

31. §. Az egyesület feloszlása esetére a közgyűlés határozza el, hogy az egyesület vagyona mily célra fordíttassék. A feloszlás elhatározásához, hogy érvényes legyen, az összes tagok háromnegyedének jelenléte, és általános többség szükséges.

VI. Szakasz. Hivatalos záradék.

32. §. Az egyesület, — ha az alapszabályokban meghatározott czélt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja — a magyar királyi kormány által, a mennyiben működésének folytatása által az állam, vagy egyesületi tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlathatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására feloszlítás terhe alatt köteleztetik.

Kelt Budapesten, 1889. április 16-án.

Péterfy Sándor, elnök.

Nagy László, főtitkár.

Jóváhagyatik.

Budapest, 1889. évi július 7-én.

A miniszter helyett: Berzeviczy Albert, államtitkár.

LEVELEZÉS.

A Tekintetes Tanári Testületekhez!

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának a f. é. február hó 17-én hozott határozata értelmében alulírottak tisztelettel kériük tanítóképzőink tek. tanári testületeit, sziveskedjenek a fent közölt vdl.

ülésnek a közgyűlés előkészítésére vonatkozó pontjait megfontolás és beható megvitatás tárgyává tenni s javaslataikat a titkári hivatalhoz (Budapest, Üllői-út 24) beküldeni. Jelenleg az ügyhöz való általános hozzászólás kívánatos, a kitűzendő tétel részletes megvitatása későbbi teendőnk lesz. A mennyiben mind a három pontra nézve beható tárgyaláson alapuló vélemény beküldése rövid idő alatt lehetséges nem volna, tisztelettel kérjük legalább a közgyűlés idejére vonatkozólag legkésőbb márczius közepéig, a tetteket illetőleg pedig márczius végéig nyilatkozni.

Maradtunk mély tisztelettel

Budapest, 1890. február 23-án

A választmány nevében:

Péterfy Sándor,

elnök.

Nagy László,

főtitkár.

A tanítóképző intézetek tek. igazgatóságaihoz!

A Tanítóképző Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének közlönyére: a „Magyar Tanítóképző“-re eddig öt tanítóképző intézet fizetett elő s kettő az ifjúsági kör számára. Midőn az illető intézeteknek ezért hálás köszönetünket fejezzük ki, egyúttal a f. évi február 17-én tartott választmányi ülés határozata értelmében tisztelettel kérjük a tek. Igazgatóságokat, szíveskedjenek intézetük számára a „Magyar Tanítóképző“-t megrendelni. Ez által egyrészt anyagi támogatásban részesítenék a lapot s tetemesen elősegítenék annak a kívánt színvonalra való fejlesztését; másrészt, a mit még többre becsülnénk, azon erkölcsi elismerést nyújtanak a lapnak, hogy méltó az az intézet könyvtárában helyet foglalni.

Mély tisztelettel maradtunk

Budapest, 1890. február 23-án

a választmány nevében:

Péterfy Sándor,

elnök.

Nagy László,

főtitkár.

Nyílt levél.

Tekintetes Szerkesztő Ur!

Becses lapja f. évi 1. számának 36. lapján megjelent s a gyakorló iskolai tanítók eljárását bíráló megjegyzésére minden félreértés kikerülése végett írhatom, hogy a mi eljárásunknak sem czéljában, sem tényében nem volt semmi, a mi egyesületünkre nézve hátrányos vagy sértő lehetne. Szerkesztői megjegyzésének ily értelemben való szíves helyreigazítását kérve, maradtam

Losonc, 1890. februárban

szíves tisztelője

Peres Sándor,

gyakorló iskolai tanító.

Szivesen adunk helyet e soroknak, a melyek tulajdonképen maguk igazítják helyre az állami gyakorló iskolai tanítók kérvényezésére vonatkozó megjegyzést; minek következtében én ama kifogásolt megjegyzést annyival inkább szivesen helyreigazítom, mert az ügy menete épen egyik jeles gyakorló iskolai tanítónk által lapunkban, tehát az egyesület kebelében megindított vita-mozgalom miatt a kívánt kerékvágásba zökkent.

Szerk.

Levél a szerkesztőhöz.

Tekintetes Szerkesztő Úr!

Azon alkalomból, hogy a „Magyar Tanítóképző“ czimű paedagogiai folyóirat szerkesztését átvenni méltóztatott, engedje meg t. kartárs úr tanári karunk őszinte szerencse-kívánatait kifejeznünk.

Becses felszólítását tanári karunk utolsó gyűlésén tárgyalván, az azokban foglalt kérdéseknek hasznos, valóban szükséges és a tanítóképezdek állapotait híven feltüntető és érdekeiket ez úton is hathatósan előmozdítható hatásairól t. kartárs úrral teljesen ugyanazon egy nézeten van, miért is tanári karunk a t. kartárs úr által ajánlottakat elfogadja és alkalom adtán készségesen szolgálatára leend. Miről is t. szerkesztő urat tanári testületünk gyűlésének határozatából kifolyólag értesítvén, kartársi üdvözléssel maradtunk

Kolozsvárt, 1890. február 22-én.

Paal Ferencz,
igazgató.

Gurgulits Antal,
jegyző.

*

Közlöttük e levelet, mert ez is egy jele annak, hogy mily élénk ma már az érdeklődés tanítóképző tanáraink, azt hiszem, nagyobb része között minden a tanítóképzés forumán felmerülő mozzanat s nézet iránt; mily nagy a hajlandóság az általános eszmecserében részt venni, valamint a lapot azon törekvésében támogatni, hogy tényleges viszonyainkat megismerjük s az így szerzett alapon építsük fel tanítóképezésünk épületét. Legközelebb nagy szükség lesz ezen érdeklődésre, mert kívánatos, hogy köztevékenységünk impozáns módon nyilvánuljon. Köszönöm a levélben foglalt kijelentést, kérem továbbra is az igen tisztelt tanári testület és az összes tisztelt kartársak szives támogatását és közreműködését.

Szerk.

BEKÜLDETEK: Szavalókönyv. Szaválásra legalkalmasabb költői és prózai művekből összeállított gyűjtemény a magyar ifjúság számára. (Budapest, Méhner V. kiadása.) A miniszterium által engedélyezett, az összes középiskolák és népoktatási intézetek könyvtárai számára ajánlott könyv. Ára díszes vászonkötésben 1 frt, színes papirkötésben 80 kr. — **Irodalomtörténeti olvasókönyv** polgári leányiskolák számára. Irta Kerékgyártó Elek. (Budapest, Méhner V. kiadása.) Ára 1 frt 20 kr. A miniszterium által engedélyezett könyv. — **Kis magyar nyelvtan** feladattárral az elemi népiskolák számára írta Erényi Mór, átdolgozta Balassa József. Ára 30 kr. (Budapest, Lampel Róbert kiadása.) — **Természettan** a chemia elemeivel a népiskola V. és VI. osztálya és az ismétlő iskola számára írta Heller Ágost. (Lampel R. kiadása.) Ára 40 kr.

OKIRATTÁR.

Törvényjavaslat a kisededóvról.

A kisededóvó-képző intézetekről.

28. §. A kisededóvók (óvónők, gyermekkertésznők) elméleti és gyakorlati képzését kisededóvó-, (óvónő-, gyermekkertésznő-) képző-intézetekben nyerik.

Férfi- és nőnövendékek elkülönítve tanítandók.

29. §. Ezen intézetekben a tanfolyam két évig tart.

Kötelezett tantárgyak: 1. hit- és erkölestan, 2. magyar nyelv és magyar irodalom alapvonalai, 3. a neveléstan alapvonalai kapcsolatban az egészségtannal, 4. a hazai történelem és földrajz elemei, 5. számtan, 6. ének és hegedülés, 7. finövendékeknek háziipar, nőknek női kézimunka és némi háziipar, 8. a kisededekkel való bánásmód állandó gyakorlása, 9. testgyakorlás, 10. esetleg valamely más hazai nyelv. A tantervet a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

30. §. Az állami és községi kisededóvó-képző intézet rendszeresített tanári személyzete legalább egy igazgatótanárból, egy rendes és egy segédtanárból, esetleg tanítónőből áll, a kik három próbaév kitöltése után állandóan alkalmaztatnak.

Az állami, községi, felekezeti és jogi személyek által fenntartott kisededóvó-képző-intézetek rendszeresített tanári (tanítónői) személyzete, valamint az intézethez csatolt kisededóvoda óvója (óvónője) élethosszig alkalmaztatik és elmozdításukra nézve a 12. és 26. §§-ban megállapított rendelkezések irányadóak.

31. §. Ezen intézeteknek alkalmas és egészséges helyiségekkel s a neveléstan követelményeinek megfelelő felszereléssel kell birniok.

A növendékek gyakorlati oktatására minden kisededóvó-képző intézethez egy mintaszerűen berendezett kisededóvódát kell csatolni, melyet okleveles kisededóvó (óvónő) vezet.

32. §. A kisededóvó-képzőintézetbe felvétel feltételei: 1. egészséges és ép testalkat, 2. növendékeknél a betöltött 18. év, leányoknál a betöltött 16. év, 3. a közép- vagy polgári iskolák negyedik osztályának, vagy a felső népiskolák második osztályának sikeres bevérgzését igazoló iskolai bizonyítvány vagy a megfelelő tantárgyakból teendő fölvételi vizsga.

Kivételes esetekben, de az 1. és 3. pontban foglalt feltételek pontos teljesítése mellett a 2. pontban megállapított kort még el nem ért növendékek is felvéthetnek a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyével. Azonban ezeknek a képesítő oklevél csak a 20., illetőleg 18. év betöltése után adható ki.

33. §. A kisededóvó-képzőintézetekben a tanév végén nyilvános vizsgák, a két évi tanfolyam bevérgzével pedig képesítő vizsgák tartanak a kir. tanfelügyelő, vagy e czélből a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kiküldött helyettesének jelenlétében és részvételével. A kir. tanfelügyelő vagy helyettese a képesítő okleveleket aláírja. Ezen aláírás nélkül a képesítő oklevél érvénytelen.

34. §. Kisededóvó-képzőintézeteket állíthatnak fel: az állam, községek, hitfelekezetek, jogi személyek és magán egyének a 28—33. §§. követelményeinek teljesítése mellett.

Ezek a tantervet magok állapíthatják meg, azonban tartoznak alkalmazkodni a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kibocsátandó tantervhez, mely reájok nézve csak a minimumot határozza meg.

A községek és hitfelekezetek kisededóvó-képzőintézetek felállítása alkalmával köteleztetnek a tantervet, taneórk okmányait és az intézet felszerelésének kimutatását a kir. tanfelügyelőnek bemutatni.

Jogi személyek és magán egyének ily intézeteket csak a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyével állíthatnak.

35. §. Az összes kisededóvó-képzőintézetek felett a felügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter a kir. tanfelügyelők útján gyakorolja.

A kir. tanfelügyelő ezen intézeteket meglátogatja és ha hiányokat tapasztal, az intézet fenntartóját felszólítja a hiányok megszüntetésére, ha pedig a tapasztalt hiányok oly nagymérvűek, hogy az intézet sikeres működését kockáztatják, erről a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jelentést tesz és a képesítő okleveleket aláírását függőben tarthatja. Ha az intézet fenntartója ily hiányokat két tanéven át ismételt felszólításra sem pótolna, a miniszter elrendelheti az intézet bezárását.

Azon esetben pedig, ha a kormány a kiseddóvó-képzőintézetben erkölcsi bajoknak, vagy államellenes iránynak jönné tudomására, a kir. tanfelügyelő útján vizsgálatot rendel el, és ha a vizsgálat alapján bebizonyított bajt az intézet fentartója azonnal nem orvosolja, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a bezáratást további haladék nélkül elrendelheti.

Á t m e n e t i i n t é z k e d é s e k.

36. §. Azon nem okleveles kiseddóvók, kik ezen törvény életbe léptekor már kiseddóvodánál működtek és képesítő vizsga letételére kötelezve nem voltak, állomásaikon meghagyatnak ugyan, de a jelen törvény 12. és 13. §§-aiban biztosított előnyökben csak azon esetben részesülnek, ha a képesítő vizsgát utólagosan sikeresen léteszik.

Ezen törvény életbe lépését megelőző legalább három év óta folytonosan nyilvános kiseddóvodákban önállóan működő, de képesítő oklevéllel nem bíró kiseddóvók a kir. tanfelügyelő által sikeres gyakorlati működésükről kiállítandó és a magyar nyelv bírást is igazoló bizonyítvány alapján az oklevél megszerzésétől felmentetnek és a jelen törvény által biztosított előnyökben részesülnek.

37. §. A már fennálló kiseddóvó-képzőintézetek fentartói köteleztetnek intézeteiket a jelen törvény életbe lépésétől számított 3 év alatt a 28—33. §§-ai követelményeinek teljesen megfelelően szervezni. Tartoznak azonban a vallás- és közoktatásügyi miniszter által megállapítandó és reájok nézve csak minimumnak tekintendő tantervet a végleges szervezés előtt is lehetőleg alkalmazni.

Képesítő vizsgák ezen törvény életbelépése után csakis a kir. tanfelügyelő jelenlétében és részvételével tarthatnak.

Á l l a m i s e g é l y e z é s.

38. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a törvény követelményeinek megfelelő, de segélyezésre szoruló kiseddóvodákat, gyermekmenedékházakat, valamint kiseddóvó-képzőintézeteket tekintet nélkül jellegükre az államköltségvetésben e célra előirányozott összegből segélyezheti, s az illető intézet állandó segélyezését biztosíthatja. Viszont pedig a segélyezés arányában kikötheti maga részére az illető intézet személyzete megfelelő részének alkalmazását.

Ha az állam az intézet fentartására szükséges összeg felénél több segélyt ad, ez esetben a vallás- és közoktatásügyi miniszter az egész intézetet rendelkezése és gondoskodása alá veszi, de az intézet minden vagyona továbbra is annak tulajdonában marad, jövedelmei azontúl is ugyanazon intézet céljaira fordítandók s azon tanerőket, illetőleg a személyzet azon részét, kik az említett vagyon jövedelméből vagy az illető intézet hatósága által biztosított egyéb jövedelmekből díjaztattak, azontúl is az intézet fentartója alkalmazza.

39. §. Mindazon esetekben, hol e törvény kiseddóvókat említ, egyszersmind kiseddóvónők és gyermekkertésznők, valamint kiseddóvodák alatt gyermekkertek, úgyszintén kiseddóvó-képzőintézetek alatt gyermekkertésznő képzőintézetek is értendők.

40. §. Ezen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter bízatik meg.

Gazdasági oktatás.

A vallás- és közokt. m. kir. miniszter 1890. január 3-án 23,714. sz. a. a következő rendeletet intézte az állami képzőintézetek igazgató tanácsaihoz:

Az állami képezdékben a törvény és tantervek által előirt gazdasági, illetőleg kertészeti oktatás állapotát és annak eszközeit részletesen ismerni óhajtván, meghagyom az igazgató-tanácsnak, hogy a következő kérdésekre egy hónap leforgása alatt tegyen kimerítő jelentést. 1. Kire van bízva a mezői gazdaságtan, ill. kertészet tanítása? Mily képzítése van az illető oktatónak ezen tantárgy tanítására? Kötelezett óraszámra keretében tanítja-e azt, avagy külön megbízás és díjazás mellett? 2. Az előirt tananyag elvégeztetik-e és minő eredményvel? Mily tankönyv adatott a tanulók kezébe? 3. A gazdasági gyakorlatokat ki vezette? Ha nem az elméleti gazdaságtan tanítója vezette, miképpen biztosított a kapcsolat az elméleti és gyakorlati oktatás között? A gyakorlatok vezetője minő képesséssel bírt és külön díjat élvezett-e? 4. Adassék elő a gazdasági gyakorlatoknál követelt részletes terv és módszeres eljárás. Hetenkint hány óra fordított a gyakorlatokra? A hét mely napjai voltak e célra kijelölve? Az évnek azon részeiben, melyek ama gyakorla-

tokra nem alkalmasak, tartattak-e a tanteremben faoltási vagy más gazdasági gyakorlatok? A gyakorlatokban csupán csak a IV. osztály növendékei vettek-e részt, avagy más osztálybeliek is? 5. A gazdasági gyakorlatoknak, főleg a fatenyésztéseknek mily eredménye észleltetett? A növendékek kedvvel vettek-e részt azokban? A részvétel mily eszközzel biztosított és megvolt-e a kellő ellenőrzés? Az eredmény a tanév végén számba vétetett-e és befolyással volt-e az osztályozásra? A képezítő vizsgálat alkalmával kiterjeszkedett-e a bizottság a gyakorlati ismeretek és képességek kipróbálására? 6. Gazdasági ismeretek szerzése céljából rendeztettek-e a növendékekkel kirándulások? 7. Mily szerepe van a képezdei kertészek a gazdaságtan tanításában és a gyakorlatokban? Megfelelt-e e részben nyert megbízatásainak? 8. Mekkora a képezdei kert? Mily állapotban van? Miképpen használtatik az oktatás érdekében? Mennyibe került az utóbbi évben a művelése és mekkora volt a jövedelme? 9. Minő felszereléssel rendelkezik a képezde a gazdaság egyéb ágaira (méhészet, állattenyésztés, szőlőszet, selyemhernyótenyésztés)? Miképpen használtatott ezen külön felszerelés és az oktatás érdekében? Ki által? Mily módon? Mily eredménnyel? Minő intézkedéseket tart szükségesnek a tanári testület a gazdasági oktatás intensívebbé tétele érdekében a kiadások mostani keretében? Nevezetesen kiterjeszhető-e a gazdasági oktatás, főleg a gyakorlat az alsóbb osztályok növendékeire? Hetenkint hány óra a maximum, mely e célra fordítható? Miként biztosítható minden növendék gyakorlati kiképzetése?

„Paedagogium“.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 2791/89. eln. sz. a. a kir. tanfelügyelőségnek a következő rendeletet küldte:

A Lipesében, Julius Klinkhardt kiadásában megjelenő „Paedagogium“ című havi folyóiratot, a melyet dr. Dittes Frigyes szerkeszt, több kiváló szakember közreműködése mellett, az állami tanítóképezdeknek és polgári iskoláknak megrendelésre ajánlom, s utasítom a tanfelügyelőséget, hogy ezen ajánlatomat a hatósága alá tartozó említett intézetekkel közölje.

A folyóirat, mely a nevelés és oktatás körébe tartozó kérdéseket kiváló alaposággal tárgyalja és a magyarországi tanügyi mozgalmakat is mindig tárgyilagos jóakarattal és figyelemmel kíséri, a kiadónál (Julius Klinkhardt, in Leipzig) rendelhető meg, 1 frt 35 kr. negyedévi, 5 frt egész évi előfizetési ár mellett.

Budapesten, 1890. évi január hó 31-én.

VEGYESEK.

Személyi hírek. Suppan Vilmost, a közoktatásügyi miniszteriumhoz szolgálatára beosztott állami tanítóképző tanárt, a király ő Felsege igazgatói czímmel és jelleggel ruházta fel. Szívünkben örvendünk a királyi kegy eme nyilvánulásának, a mely a tanítóképző tanártestületek egy kiváló tagját érte. Jeles szakértelemnek, alapos képzettségnek és ernyedetlen szorgalomnak méltó jutalma volt ez. Nagy hasznára van tanítóképzésünknek, hogy épen mostan a várható reformok idején, oly jeles szakerő támogatja a miniszteriumot működésében, mint Suppan Vilmos. — György Aladár statisztikai hivatali beltagnak a kisednevelési kiállítás szervezése és a magyar tanítónők otthona alapítása körül tanusított ügybuzgóságáért a vallás- és közoktatás-miniszter elismerését nyilvánította. Ha valaki, úgy György Aladár az, a ki bőven rászolgált a miniszteri magas elismerésre. — Balajthy Ilona, szabadkai állami tanítóképzőintézeti segédtanítónő jelen állásában végleg megerősítettet. — Schmid Bertalan, huszti állami elemi népiskolai igazgató tanítót, a közoktatásügyi miniszter a máramrosszigeti állami tanítóképző intézeti gyakorlati iskolai tanítójává nevezte ki.

Az Eötvös-alap ünnepe. Az Eötvös-alap gyűjtő és kezelő országos bizottsága báró Eötvös József halálának 19-ik évfordulóján, február 2-án, ünnepi gyűlést tartott a budapesti VI. kerületi állami polgári tanítónőképző intézet dísztermében. Jelen voltak a boldogult fia báró Eötvös Loránd, m. tud. akadémiai elnök, Zichy Antal, Ballagi Mór, Ballagi Aladár, Markusovszky Lajos, min. tanácsos,

V e r e d y Károly és T ó t h József tanfelügyelők, K o m ó c s y József, G y ö r g y Aladár, a tanítóképző intézetek tanárai közül és a fővárosi tanítói karból többen s ezen kívül nagyszámú és fényes férfi- és női közönség. A budai paedagogium növendékeinek szépen előadott karéneke után Péterfy Sándor, a gyűjtő bizottság elnöke, rövid lelkes beszéddel megnyitván az ünnepet, felkérte Szász Károly püspököt ünnepi beszédének megtartására. Szász Károly szavai mély benyomást keltenek a jelenlévőkben. Gyönyörű szavakkal esetelte a boldogultnak a népoktatás terén kifejtett elévülhetetlen érdemeit, magvasan és emelkedett stílusban szólta tanítóképzésünk fejlődését és jelenlegi feladatát, a tanítók munkakörét. (Jövő számunkban e beszédet egész terjedelmében fogjuk közölni. Szerk.) Péterfy Sándor megindultan köszönte meg a felolvasónak mély érzésű és értelmű szavait. Ezután Luttenberger Agost titkár olvasta fel kimerítő jelentését. A múlt év pénztári állapota a következő volt: az 1889. évi január 25-től az 1890-ik évi január 25-ig összes évi bevétel: 7849 frt 50 kr., összes kiadás 4638 frt 5 kr., évi tiszta jövedelem tehát 3211 frt 45 kr. Az Eötvös-alap tőkésített vagyona jelenleg a zalamegyei állami tanítótestület sümegei járásköre által kezelt 100 frttal együtt: 37,450 frt 70 kr. A pénztári jelentés ezután felsorolja, hogy az 1889-ik esztendőben az Eötvös-alap jótéteményeiben a tanítók országos árvaháza 240 frtban és 28-an ösztöndíjban részesültek. A jövő évben 2031 frtot fordíthat az Eötvös-alap segélyezésekre, a melyből 295 frt a tanítók árvaházát illeti s 1736 frt tanítók özvegyeinek és jeles tanulógyermekének segélyezésére. Péterfy Sándor záróbeszédében kijelentette, hogy az Eötvös-alap gyarapszik ugyan, de még mindig számos hozzá folyamodót, végső inséggben szenvedőt volt kénytelen pusztá kézzel elbocsátani. Szólt a „Tanítók otthoná“-ról is és kinyilatkoztatta, hogy ilyenemű menedékhely helyett sokkal egyszerűbbnek és kivihetőbbnek tartaná oly intézetet alapítani, a melyben a tanítók egyetemre járó szorgalmas ifjai részéüljenek ellátásban. (Mint a „Népnevelők Lapja“-ban olvassuk, ehhez még a budapesti tanítók, a polgári iskolai tanítók és képzőintézeti tanárok „egyesületi házá“-nak eszméje csatoltatott. Szerk.) Végre lelkes szavakkal buzdította az ifjúságot, hogy egész pályájukon keresztül gondosan ápolják Eötvös szellem örökségét. Az ünnepet az I. kerületi tanítóképző intézet énekkarának szabatosan előadott éneke zárta be.

Liber Etelka.

Az ev. reform. tanítók országos gyűlése érdekében J ó z s a Pál kisújszállási tanító, a szervező bizottság elnöke, lelkes felhívást bocsátott közre. A kitűzött tételek a következők: 1. Vallás-erkölcsi képzés s annak eszközei. 2. Az ev. reform. népiskolák tanterve. (Eddig az öt egyházkerület népiskolái külön tanterv szerint működtek, most ezeket egységesíteni akarják.) 3. Az ev. reform. népiskolák adminisztrációja. (E tekintetben is egységre törekednek.) 4. Az ev. reform. tanítók jogi helyzete az egyházi önkormányzatban. 5. Az ev. reform. tanítók anyagi helyzete. 6. Ev. reform. tanügyi szakközlöny. A szervező bizottsági gyűlés május hónapban fog megtartatni. Sikert kívánunk a mozgalomhoz!

A znióváraljai állami tanítóképző intézet ifjúsága az intézet zenetermében a f. é. február hó 8-án jótékonycélra fánccmulatsággal egybekötött zeneestélyt rendezett. A másor a következő volt: 1. Téli dal, férfikar (Allaga G.); előadta az ifj. énekkar. 2. Hegedűkettős (Dancla). Előadták Blázsik Lajos, Tilles Emil, Pinka Károly kép. növendékek. 3. Szép Ilonka; zongorakisérettel szavalta Bukovy Ferenc kép. növ. 4. Suhancz-keringő, előadta az ifj. zenekar. 5. Vadászdal (Boldis J.), énekelte a kép. ifjúság. 6. Potpourri „Hunyadi László“ dalműből, előadták Blázsik Lajos és Nevoral Kornél. 7. Magyar Rhapsodia (Liszt F.), előadta Beér Ferenc kép. zene-tanár. 8. Sextett (Benneth S.) Bartha Dénes tanár közreműködésével előadták Tilles Emil, Rissner Ede, Nevoral Kornél és Vunder József kép. növ. 9. Népdalegyveleg. (Lányi E.), előadta a kép. ifjúság. A derék tanári kar és ifjúság estélye iránt az érdeklődés nagy volt; évek óta nem gyűlt össze a megyében oly nagy és választékos társaság, mint ez alkalommal, a mi, tekintve a megye viszonyait, erkölcsi diadal. A darabok szabatos előadása köztetszében részesült s az ifjúság társadalmi fellépése is teljesen kielégítette a várakozást.

A kisedővő törvényjavaslaton való tanácskozássra összehívott ánkét február hó 10-től 17-ig folytatta tárgyalásait. A törvényjavaslaton a következő módosítások fogadtattak el: 2. §. Kisedővők lehetnek első sorban nők és csak esetleg férfiak. 4. §. A kisedővőkba és menedékházakba a 3 évnél kisebb gyermekek is felvehetők. 8. §. Az óvodákban foglalkozás közben az anyanyelv használandó, de az öt éves

gyermeknekél a magyar nyelv tanulása megkezdendő. 9. §. A külföldön képesített kisdédóvók itthon az alkotmánytamból is kiegészítő vizsgát kötelesek tenni a közoktatási miniszter által e czélra kijelölendő óvóképzőben. 11. §. Az állandó és nyári menedékházakat vezető dajkák képesítő vizsgálatukat a tanfelügyelő előtt magyarul teszik le. 14. §. Azon községek, a melyek egyenes adója a 15,000 frtot (a törvényjavaslatban volt 20,000 frt helyett) meghaladja, kisdédóvót, a 10,000—15,000 (és nem 10,000—20,000) között adózó községek pedig állandó gyermekmenedékházat állítani tartoznak. A megyei székhelyet képező városok tekintet nélkül adóképesességre óvodát állítani kötelesek. 16. §. Azon megyék területén, a hol az 1883 : XV. törvény-czikk szerint közművelődési pótadó van kivetve, ha ennek $\frac{2}{3}$ része kisdédóvárra fordítatik, a községek nem vettnek alá a $\frac{3}{10}$ -os óvodai pótadónak. 17. §. Az állam óvodák és menhelyek állítása tekintetében legyen figyelemmel a pusztákra és tanyaakra is. 18. §. A mely községben állami vagy községi kisdédóvodák és egyszerű mind állami vagy községi menedékhelyek is állanak fenn, ott a kisdédóvodába járó gyermekek után a helyi viszonyokhoz mért mérsékelt díj szedhető. Nyári menedékházakul a felekezeti iskolaépületek is használhatók. 19. §. Az óvodai felügyelő bizottság kiegészíti magát a községben levő tekintélyesebb s a kisdédóvás iránt érdeklődő nőekkel, kiknek száma azonban a választott tagokét (ötöt) nem haladhatja túl. 20. §. Az orvosok többször, mint (az eredeti javaslat szerint) két héten egyszer látogassák az óvókat és menedékhelyeket. 23. §. A kisdédóvók választása megerősítés végett a közigazgatási bizottság elé terjesztessék. 25. §. A tanfelügyelő a gyermekek szellemi vezetésére s az óvók vagy dajkák törvényzabta eljárására is felügyel. (Az eredeti javaslat csak az egészségügyi felügyeletet említi külön.) 29. §. Az óvóképző kötelezett tantárgyai között az egészségtan külön választott a nevelés-tantól; a számtan mellett a mértan elemei és a rajz vétettek föl. 30. §. A fizetési minimum az állami és valamennyi jellegű óvóképző tanárra megállapítatik. A minimum megállapítása a miniszternek megfontolás végett figyelembe ajánlatik. Óvóképző intézeti tanárokul csak azok alkalmazhatók, a kiknek legalább polgári tanítói vagy tanítónői oklevelük van és egy éven át óvóképzőkben, mint segédtanárok, gyakorlatot szereztek. 31. §. Az óvóképzők mellett felállított gyakorló mintaóvodákban, hol a foglalkoztatási nyelv nem a magyar, a napnak legalább egyik részében a gyermekeket magyarul kell foglalkoztatni. 32. §. A kisdédóvóképzőkbe való felvétel feltételei közé felvétellett a zenei hallás és a felsőbb leányiskolák 4-ik osztályának sikeres bevégezése (az eredeti t. javaslatban csak a polgári és középiskola van megnevezve). 40 éven felüli egyének az óvóképzőkbe nem vehetők fel.

A Fröbel-nőegyesület saját gyermekkertésznő intézetében Budapesten az első félévi vizsgálatok Péterfy Sándor igazgató vezetése alatt február 24—26-ig tartja. A sakkörökben élénk érdeklődés mutatkozik az intézet próbatétele iránt.

A választmánynak február hó 17-én hozott határozata értelmében azon tisztelt tagtársak, a kik az elmúlt év második felében léptek az egyesületbe, kéretnek az 1889. évi tagdíj legalább második felének lefizetésére.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Lapunk jelen száma az irodalmi rovat elmaradása miatt nem nyújt tökéletes képet, azonkívül több beküldött érdekes cikket voltunk kénytelenek ez alkalommal mellőzni. Elnézést kérünk ezért egyrészt t. tagtársainktól és előfizetőinktől, másrészt különösen t. rovatvezetőinktől és munkatársainktól, de a dolog nem rajtunk mult, mert lapunk e száma is túllépte fél ívvel a kiszabott terjedelemet. Reméljük azonban, hogy rövid idő alatt lapunk anyagi viszonyai oda fognak fejlődni, hogy mindazt, a mit cöljaink, tanügyi helyzetünk, érdekeink okvetetlen megkivánnak, kellő arányban felöllelhetjük.

Ebenspanger J., Egner A., Freund B., Gamauf G., Gáspár J., László Zs., Margitay J., Paal F. és a kolozsvári tanítóképző intézet tanárai, Papp J., Szováthy L., Urváry M., Wiener P. Fogadják köszönetemet a beküldött jeles cikkekért, vagy hogy, mint munkatársak, becses közreműködésüket megigérni sziveskedtek. A beküldött cikkeket rövid időn fel fogjuk használni.

Felelős szerkesztő: NAGY LÁSZLÓ.